

**PSYKOLOGISKE FORHOLD AV BETYDNING FOR
DELT BOSTED – EN LITTERATURSTUDIE**

av Lena Stave

Hovedoppgave levert ved Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo, 2007

SAMMENDRAG

Forfatter: Lena Stave

Tittel: Psykologiske forhold av betydning for delt bosted – En litteraturstudie

Veileder: Professor Odd Arne Tjersland

Intensjonen med oppgaven er å se på forskning og psykologfaglige resonnementer som preger feltet delt bosted.

Problemstillingene er 1) er delt bosted tilrådelig for yngre barn? 2) Er delt bosted tilrådelig for eldre barn? 3) Er barn med delt bosted spesielt sårbare for foreldrekonflikter? 4) Hva sier barn selv om delt bosted? 5) Kan familiekulturen slik den har vært (og slik den blir), gi føringer for valg av bostedsløsning? 6) Hva kan være indikasjoner for å velge delt bosted?

I tillegg diskuteres pålagt delt bosted og 'barnets beste' versus likestilling for foreldrene i lys av dagens debatt om endring av barneloven slik at delt bosted skal bli prioritert bostedsløsning.

Dette er en litteraturstudie med hovedfokus på nordisk forskning og litteratur. Målet er å systematisere den informasjonen slik at man kan forstå hvilke implikasjoner man kan hente av hvordan ulike faktorer spiller inn på delt bosted.

Småbarn har andre behov enn større barn. Særlig angående trygghet og stabilitet. I tillegg spiller barnets manglende tidsperspektiv inn på barnets evne til å forstå og oppfatte.

Det finnes både empiri og psykologfaglige resonnementer som viser at delt bosted ikke bør pådyttes ungdommer uten å gjøre dem til aktive deltakere i denne beslutningen. Her bør ungdoms medbestemmelsesrett være fremtredende.

Når det gjelder konflikter mellom foreldre vil det på grunn av det tette samarbeidet mellom foreldre med delt bosted vil det være slik at barnet blir mer eksplisitt utsatt for konfliktene enn ved vanlig samværsordning. Dette gjør at barn med delt bosted er mer sårbare for foreldrekonflikter.

Ut ifra barns egen opplevelse av delt bosted vektlegges viktigheten av å beholde et nært forhold til begge foreldrene, og i stedet for tap blir det en utvidelse av familien. Det ser også se ut til at far kommer mer på banen etter samlivbruddet. Dette er et positivt trekk ved delt bosted.

Barna er opptatt av foreldrenes rettferdighet og jobber hardt for å opprettholde balansen mellom dem. Deres lojalitet er det viktig å ikke undervurdere.

De fleste barn tenker positivt og gjøre det beste ut av sin livssituasjon.

Familiekulturen; om barnet er vant til et likestilt kjønnsrollemønster, vil delt bosted være en naturlig fortsettelse av dette. Hvis barnet er vant med en mer tradisjonell kjønnsrollefordeling barn, bør man videreføre en bostedsløsning der denne delingen er naturlig.

Det finnes en del forutsetninger for delt bosted. Gjensidig respekt og tillit mellom foreldrene. Ordningen bør være fleksibel og tilpasse seg barnets utvikling, og hjemmene bør ligger nær hverandre. Til sist er det essensielt at selv barnet ønsker denne ordningen.

Det er enighet om at pålagt delt bosted er en risikabel ordning. Det som har vært gjort av forskning viser at ordningen får negative følger for familiene.

Fokus bør være å ivareta de familier som ikke har ressursene til å gjøre det selv.

De nordiske landene er preget av styring fra staten. Her oppfattes barnets beste som avgjørende, og de demonstrerer dette ved å inneha stor makt over foreldrenes avgjørelser. Den friheten foreldre i Norge har til å bestemme over både egne og barnas liv, plasserer ansvaret hos foreldrene på en helt annen måte.

I debatten om likestilling versus barnets beste er en del opptatt av at fagfolk underminerer far som omsorgsperson. Fagfolk er bekymret for at dette skal ramme de barna med ressursvake foreldre.

Å vektlegge likestilling er en overstyring fra staten som legger føringer for hvordan man som familie bør leve vil være en markant inngripen i folks liv. Kanskje kan man ivareta likestilling og barnets beste samtidig. Systemet er til for å beskytte de mest ressursvake, og det er en stor sjanse for at en omlegging av loven vil føre til at denne beskyttelsen forsvinner for de barna som er utsatt.

FORORD

Denne oppgaven har skiftet form mange ganger på veien, og etter en lang reise har den endelig kommet i mål!

En stor takk til min veileder Odd Arne Tjersland, din inspirasjon og kunnskap har smittet over mer enn én gang. I tillegg har dine kommentarer og tilbakemeldinger i skriveprosessen vært uvurderlige. Jeg vil også takke Lene Løkken for interessante innspill og god støtte. Ellers en stor takk til venner og familie som har vært oppmuntrende og støttende hele veien. En spesiell hilsen til min lille solstråle Julia, du lyser opp hver eneste dag! Til sist en spesiell takk til min kjære André, uten deg ville ikke denne oppgaven kommet i trykk nå. Tusen takk for din tålmodighet, din skulder og ditt smil når jeg har behøvd det som mest.

INNHALDSFORTEGNELSE

DEL I

1. INNLEDNING 1

- Plan for oppgaven 3
- Metode 4

2. ORDNINGER FOR FAMILIEN ETTER SKILSMISSE: PRAKSIS, LOVER, REGLER 5

- Begrepsavklaring 5
- Bo- og samværsordninger etter skilsmisse 8
- Økonomiske konsekvenser av bo- og samværsordninger 12

3. KONSEKVENSER AV SKILSMISSE FOR BARN 13

DEL II

4. PROBLEMSTILLINGER 20

5. DELT BOSTED OG YNGRE BARN 21

6. DELT BOSTED OG ELDRE BARN 27

7. DELT BOSTED OG FORELDREKONFLIKTER 31

8. HVA BARN SIER OM DELT BOSTED 38

9. FAMILIEKULTURENS FØRINGER FOR VALG AV BOSTEDSLØSNING 44

10. INDIKASJONER FOR VALG AV DELT BOSTED 48

DEL III

11. DISKUSJON 56

- Pålegging av delt bosted 58
- Foreldres likestilling eller barnets beste? 62

12. AVSLUTNING 68

- Implikasjoner for videre forskning 69

13. LITTERATURLISTE 70

DEL I

1. INNLEDNING

På et eller annet tidspunkt i oppveksten vil de fleste barn møte på utfordringer. Vi tenker oss at det å lære seg å takle vansker og utfordringer er en naturlig del av det å vokse opp, og av livet som sådan. I vårt samfunn er det slik at skilsmisse en av de vanligste vanskene, eller utfordringene som barn møter. Omtrent halvparten av alle ekteskap og samboerskap går i oppløsning (Statistisk sentralbyrå (ssb), 2007), og det tilsier at en stor del av Norges befolkning opplever skilsmisse, enten som barn, i sitt eget samliv, eller i annen nær familie. Det gjør dette feltet til et av de mest medieomtalte i vårt samfunn.

Det som i hovedsak preger diskusjonene rundt skilsmisse, er særlig samvær- og bostedsordninger. Mye fokus er rettet mot rettigheter i forhold til samvær med barna. Både foreldre og barns rettigheter. Det er i tiden kan man si, at det skal være full likestilling mellom foreldre. Mor og far er like gode foreldre, og mange vil bort fra den vanligste barnefordelingen mellom foreldre der det er mor som får den daglige omsorgen for barna, og far blir helgepappa. Når det gjelder barns rettigheter er det mye snakk om det at man må ta hensyn til det som er barnets beste, og at barnet skal bli hørt, og etter hvert også skal ha medbestemmelsesrett. Så hva ligger det i disse rettighetene man er så opptatt av å presisere, og hvordan håndteres de praktiske sidene ved disse i folks hverdag? Dette er et felt det der finnes mange meninger, både fra statens side, fagfolk, interesseorganisasjoner osv, og at dette er forvirrende for foreldre som ønsker det beste for barna sine, er ikke vanskelig å forstå. Andenæs (2001) har gjort en gjennomgang av relevant forskning. Bakgrunnen for hennes rapport er at det fra politisk hold i Norge har blitt fremmet forslag om at delt bosted skal bli hovedregel etter skilsmisse mellom foreldre, og at domstolene skal kunne pålegge foreldre denne ordningen, også mot en av partenes vilje. Forslaget går ut på at alle foreldre skal ha lik rett til sine barn, og at barn med foreldre som ikke bor sammen skal ha to hjem og bo annenhver uke i hvert hjem. Det første året er hovedregelen at mor som skal bo med barnet (Kvaran, 2001).

Men det er som sagt slik at det råder ulike oppfatninger om hva som er de beste bostedsløsningene for barn etter foreldrenes skilsmisse. Noen mener at siden fedrene har kommet så sterkt på banen i de senere år, er det en selvfølge at de skal ha like mye ansvar for

barna i dagliglivet og dermed vil en boordning som deler barnas tid 50/50 mellom foreldrene være naturlig. Denne formen for bostedsløsning kalles delt bosted. Andenæs (2001) peker på at begrunnelsene for delt bosted vanligvis henger sammen med at nåværende ordning ikke fungerer, og et ønske om at barnet skal ha mest mulig kontakt med begge foreldrene. De som stiller seg positive til delt bosted tenker seg at ordningen vil sikre barna kontinuerlig forhold til begge foreldrene etter skilsmissen, og at dette vil dempe konfliktnivået. Dessuten vil denne ordningen være viktig å satse på fordi den fremmer barns interesser. Andre mener denne type ordning ikke er noe godt alternativ og at det til og med kan være skadelig for barna. Et vanlig argument er at det blir så mye flytting frem og tilbake for barna, og en mer ustabil og rotete hverdag. Denne gruppen hevder at ett bosted og samvær med den andre forelderen er det beste alternativet. En tredje gruppe mener at delt bosted kan være en god løsning om visse forutsetninger ligger til grunn, for eksempel at begge foreldre ønsker ordningen, at man lytter til barnas behov, at foreldrene bor nær hverandre og at det er et lavt konfliktnivå mellom foreldrene. Denne gruppen argumenterer mot standardløsninger. Ordningene som velges bør i hver enkel sak ta utgangspunkt i den aktuelle familiesituasjonen både slik den har vært og slik den er. Videre bør avtaler utformes slik at de kan endres i takt med barnets utvikling.

Tidligere hadde kritikken mot delt bosted et litt annet fokus enn det har i dag. Man advarte mot at barna kunne bli overfladiske i sine mellommenneskelige kontakter. I tillegg ble det hevdet at barna kunne få for mye oppmerksomhet og ikke behøvde konfronteres med den harde virkeligheten (Öberg & Öberg, 1992).

I den pågående debatten vi ser i dag, er det all grunn til å spørre hva man faktisk vet om de ulike boordningene, og hvilke forutsetninger som bør ligge til grunn for at de skal fungere. Det er spesielt interessant å se nærmere på delt bosted da det har vært mye meninger på dette feltet, både blant fagfolk og i media. Det finnes en del forskning på dette område. Noe forskning som tar for seg foreldres syn på delt bosted (for eksempel Lunde, 1999). Annen forskning har sett nærmere på foreldre og barns reaksjoner på skilsmisse, og på delt bosted (for eksempel Haaland, 1988; Moxnes, 2003; Skjørten, Barlindhaug, og Lidén, 2007).

Denne hovedoppgaven tar sikte på å belyse de spørsmålene som kommer i kjølevannet av delt bosted. Mer spesifikt vil jeg adressere disse problemstillingene; 1) er delt bosted tilrådelig for yngre barn? 2) Er delt bosted tilrådelig for eldre barn? 3) Er barn med delt bosted spesielt sårbare for foreldrekonflikter? 4) Hva sier barn selv om delt bosted? 5) Kan familiekulturen slik den har vært (og slik den blir) å gi føringer for valg av bostedsløsning? 6) Hva kan være indikasjoner for å velge delt bosted?

Ved å gjengi relevant forskningslitteratur, og presentere psykologfaglige resonnementer, skal denne oppgaven forsøke å belyse noen føringer som forteller oss mer om delt bosted.

I tillegg vil det føres en sosialpolitisk diskusjon for å belyse også den dypereliggende diskusjonen med temaer som likestilling og barnets beste, som foregår i media. Andenæs (2005) tar til orde for at psykologien bør engasjere seg i sosialpolitiske så vel som faglige spørsmål. Hennes begrunnelse for dette er at psykologifaget er tilstede i det offentlige som en premissleverandør ved å prege samfunnet med oppfatninger om hvordan barn bør ha det. Hun hevder videre at hvis man definerer familieliv og parforhold som privat sone med valgfrihet for den enkelte, og man samtidig definerer samfunnsforhold som politikk og ikke relevant for faget psykologi, blir det en svært liten del igjen å bevege seg på som fagfolk. Dette er et viktig innspill i debatten om man skal lage et skille i dette feltet mellom det vi vet i forhold til teori og empiri, og den debatten som foregår i det offentlige rom. Denne oppgaven forsøker å gi et bilde av helheten fag og politikk, for å se om det kan bringe oss nærmere en forståelse av delt bosted i dag.

Før jeg ser nærmere på disse problemstillingene, vil jeg si litt om hvordan oppgaven er bygd opp og hva som ligger til grunn for mitt utvalg av litteratur.

1.1. Plan for oppgaven

Oppgaven tar for seg ulike faktorer som ofte får stor plass i diskusjonen om delt bosted. Jeg vil fokusere på å drøfte hvilken rolle disse faktorer kan tenkes å ha i delte bostedsløsninger.

Det vil ikke bli foretatt sammenligninger av delt bosted med andre former for boordninger som er vanlige etter samlivsbrudd med barn. Dette er fordi hovedfokus for denne oppgaven er delt bosted som sådan, og ikke alle samværløsningene, da dette vil være for omfattende.

I begynnelsen av oppgaven vil det bli gitt en redegjørelse for sentrale begreper, av samværsordninger og økonomiske implikasjoner for valg av bostedsløsning. I tillegg vil det være en kort gjennomgang av konsekvenser av skilsmisse for barn. Alle disse innledende temaene er essensielle for at man skal få et helhetlig bilde av feltet. Konsekvenser av skilsmisse er et viktig tema fordi dette er konsekvenser som er tilstede uavhengig av hvilken samværs- og bostedsordning en familie velger.

Oppgavens hovedfokus vil være å kaste lys over hva vi har av psykologisk kunnskap og resonnementer som kan være med på å gi et klarere bilde av hvordan delt bosted påvirker småbarn, eldre barn, barn som blir utsatt for foreldrekonflikter, ulike foreldresystemer, hva barn selv sier om delt bosted og hvilke indikasjoner som bør være tilstede for at delt bosted skal fungere på en tilfredsstillende måte.

I tillegg vil lovpålagt delt bosted, likestilling mellom foreldre og barnets beste diskuteres avslutningsvis.

1.2. Metode

I denne oppgaven har jeg valgt å legge hovedfokus på nordisk forskning og litteratur. Grunnen til dette er at jeg ønsker å belyse den debatt vi ser i Norge i dag ved å forsøke å analysere teori og forskning som kan relateres til norske forhold. I debatten om delt bosted er det som sagt mange meninger som presenteres. Jeg ønsker å systematisere den informasjonen vi har, slik at man kan komme nærmere en forståelse av hvilke implikasjoner man kan hente av ulike faktorer for å belyse delt bosted(f. eks. barnets alder og foreldrekonflikter).

I tillegg er det interessant å se på hva vi ikke vet, og hvordan man kan bruke nåværende litteratur til å utvikle teorier og metoder for forskning som kan berike feltet.

Jeg har valgt litteratur fra flere områder, hovedsakelig psykologi, men også statistikk, jus og sosiologi. I tillegg har jeg snakket med forskjellige personer, og fulgt med i dagspressen. Jeg har valgt et så bredt spekter fordi jeg mener de alle bidrar med kunnskap som er essensiell i debatten om delt bosted. Det er ikke tilstrekkelig å bare gi innblikk i teori og empiri knyttet til delte ordninger. Like viktig er de føringer lovverket, staten, fagfolk og interesseorganisasjoner setter.

Det finnes innvendinger mot å fokusere på nordisk litteratur. Dette utvalget kan gi et for snevert materiale, som igjen kan føre til at noen momenter i analysen av de ulike faktorene ikke har kommet med, eller ikke har fått stor nok plass. På den annen side er som sagt empirien fra denne forskningen lettere å overføre til norske forhold.

Et annet moment er at ved å bare se på delt bosted, så kan det føre til at man mister den informasjonen som ligger i det å sammenligne de ulike samværs- og bostedsordningene. På den annen side kan man gå dypere inn i flere faktorer som er viktig i delt bosted, og kanskje ikke så sentrale i andre samværsordninger.

2. ORDNINGER FOR FAMILIEN ETTER SKILSMISSE

En familie må sette seg inn i mye ny informasjon etter et samlivsbrudd. Ikke bare er familien preget av sorg og tap, men man skal også finne nye løsninger og lage nye familiekonstellasjoner. Disse preges av hvor familien står etter samlivsbruddet, både på det personlige plan og det økonomiske plan. Her kommer en innføring i ulike begreper som er essensielle, og en kort presentasjon av samværs- og bostedsordninger, litt om forskningen på feltet og til sist de økonomiske implikasjoner de medfører.

2.1 Begrepsavklaring

Det har vært mye endringer i begrepene som brukes og det har vært forvirring i hva man har lagt i de ulike begrepene. Et godt eksempel på dette er begrepet 'delt omsorg' som ble brukt tidligere. Sier dette noe om selve delingen av foreldreansvaret, eller refererer det til en form for bostedsløsning? For å få en oversikt over hvilke begreper som brukes i dag, og hva disse innebærer, velger jeg å gjøre en gjennomgang av disse, og også se nærmere på hva lovverket fokuserer på.

2.1.1. Foreldreansvar

Foreldreansvar innebærer i følge kapittel 5. § 30 i barneloven, at barnet har krav på omsorg og omtanke. I tillegg er det slik at de som har foreldreansvaret har rett og plikt til å ta avgjørelser for barnet i personlige saker. Eneste unntak for dette er § 31 og § 33, som omhandler barnas rettigheter i forhold til å bli hørt, og deres rett til å være med på en avgjørelse angående forhold som virker inn på deres liv.

Hvem som har foreldreansvaret er et annet spørsmål. I § 34 står det at gifte foreldre automatisk har foreldreansvar for felles barn, og de som skiller seg, kan avtale at de skal fortsette å ha foreldreansvaret sammen, eller at en av dem skal ha det alene. For foreldre som ikke er gift eller bor sammen, har mor foreldreansvaret alene, mens foreldre som bor sammen har felles foreldreansvar, for felles barn. Er ikke foreldrene gift eller bor sammen, kan de likevel gjøre en avtale og melde dette til folkeregisteret, enten om felles foreldreansvar eller at far får eneansvar.

2.1.2. Delt bosted

Etter et samlivsbrudd må foreldrene ta stilling til hva slags samværsordning man bør avtale. Ifølge barneloven og ekteskapsloven, har foreldre full avtalefrihet i forhold til hvilken avtale de ønsker å inngå. Det er foreldrenes ansvar å tenke på hvilken ordning som vil passe best for deres barn, og deres familiesituasjon.

Noen foreldre avtaler at barna skal bo halve tiden hos hver av dem og denne ordningen kalles i dag for 'delt bosted'. Tidligere ble ordningen kalt delt omsorg, men begrepet er misvisende og gjør at man kan blande samværsordningen sammen med omsorgsdelingen. I barneloven gjør man et forsøk på å avklare reglene (§ 36): "Foreldre kan gjøre en avtale om hvem barnet skal bo fast hos, og dersom de er enige om det, kan barnet bo fast hos begge, for eksempel en uke hos hver av dem. Dette er delt bosted. Hvis foreldrene ikke kan bli enige, må retten avgjøre at barnet skal bo fast hos en av dem".

Av § 37 framgår det at hvis begge foreldrene har foreldreansvar, men barnet bor fast sammen med bare den ene, kan ikke den andre motsette seg at den som barnet bor sammen med, tar avgjørelser som gjelder vesentlige deler av omsorgen for barnet. Dette kan være spørsmål om hvem barnehage barnet skal gå i, hvor i landet barnet skal bo, og andre større avgjørelser i dagliglivet.

Det er altså slik at når begge foreldre har foreldreansvaret, så har begge ansvaret for omsorgen av barnet, uavhengig av hvem barnet bor fast sammen med, men den forelder som barnet bor fast med har rett på å ta større avgjørelser i barnets liv. Det betyr at en forelder forvalter den daglige omsorgen så lenge barnet er hos denne. Har man felles foreldreansvar og delt bosted, innebærer dette både at man har tilnærmet lik samværstid med barnet, og like stor innflytelse på overordnede spørsmål i barnets liv.

Delt bosted innebærer tilnærmet lik tid med begge foreldre, i denne oppgaven har jeg valgt å operasjonalisere 'delt bosted' til å innebære at foreldre deler barnets tid 50/50.

2.1.3. Samvær

Samvær innebærer at barnet har ett bosted, og et sted der det har samvær. Det som skiller delt bosted og samvær er tidsfaktoren. Som nevnt går delt bosted ut på at foreldrene deler barnets tid tilnærmet 50/50, mens når barnet bor hos den ene parten, vil det ha samvær med det andre for eksempel kunne være én ettermiddag i uken og annenhver helg.

Ifølge Barneloven (§ 42) har barnet rett til samvær med begge foreldrene, selv om de bor hver for seg. Og foreldrene har begge et ansvar for at samværsretten blir oppfylt. Når det gjelder omfanget av samværet så er det ifølge § 43 slik at den av foreldrene som barnet ikke

bor sammen med, har rett til samvær med barnet om ikke det finnes noen avtale. Selve omfanget av samværet bør avtales nærmere av partene. Dersom det er slik at samvær ikke er det beste for barnet, er det retten som må avgjøre at det ikke skal være samvær.

Loven fremholder at foreldrene selv skal avtale omfanget av samværet på bakgrunn av hva de mener er best for barnet. Her er det viktig at de tar hensyn til barnets medbestemmelsesrett fra barnet er 7 år. I loven står det også at foreldrene skal ta hensyn til at barnet får best mulig foreldrekontakt, at samværet tilpasses barnets alder, i hvilken grad barnet er knyttet til nærmiljøet, reiseavstanden mellom foreldrene og hensyn ellers. Barneloven sier at dersom foreldrene har avtalt ”vanlig samvær” vil det gi rett til å være sammen med barnet en ettermiddag i uken, annenhver helg, 14 dager i sommerferien, og jul eller påske. Dette er ikke ment for å uttrykke minimums- eller maksimumssamvær.

2.1.4. Familie

En familie defineres og avgrenses av den rett oppadstigende og nedadstigende linje, det vil si barn, foreldre, besteforeldre osv. Sidegreinene til familiene som for eksempel søskenbarn, tanter og onkler, defineres som slektinger.

Kjernefamilien betegner de familiemedlemmene som utgjør et hushold; mor, far og barn. Denne betegnelsen er nokså ny og har sitt motstykke i storfamilien man hadde før i tiden. I storfamilien utgjorde familien kanskje bare ett hushold, mens dagens familier kjennetegnes ved å bestå av flere hushold, eller kjernefamilier.

En familie er et lite sosialt nettverk som består av individer knyttet til hverandre gjennom gjensidige følelser og lojalitetsbånd (Haaland, 1988). Det spesielle ved familien som sosial gruppe, er at den danner et permanent hushold som eksisterer over år. Nye medlemmer kommer inn gjennom fødsel og ekteskap, og forlater systemet ved død eller skilsmisse.

Enhver familie utgjør en helt spesiell enhet gjennom den måten de lever på. Når vi ser på enkeltmedlemmer i familier, er det viktig å forstå den enkeltes atferd ut fra den helheten de inngår i sin familie. Man kan si at hensikten med familien er at den skal tilfredsstillе alle som tilhører den. Dette er selvfølgelig et idealkrav, og vi ser ofte at familier fungerer svært forskjellig for de ulike medlemmene med hensyn til hva de får ut av familielivet.

Dessuten er relasjonene i familien kjennetegnet ved at de primært er av en følelsesmessig karakter, i hvert fall i den vestlige verden.

2.2. Vanlige bo- og samværsordninger etter skilsmisse

Den typiske situasjonen etter et samlivsbrudd, er at barna blir boende hos mor, mens de har samvær med far (Skevik & Hyggen, 2002). En liten gruppe blir boende hos far, og har samvær med mor. Til sist er det en liten gruppe som velger å dele barnets hverdag likt imellom seg, og har delt bosted. Når det gjelder forekomsten av de ulike samværsordningene finnes det ulike tall som råder. Moxnes & Winge (2000) fant i sin studie om foreldresamarbeid at 83 prosent av mødrene i undersøkelsen hadde daglig omsorg på hel tid for barnet sitt, 18 prosent av fedrene hadde den daglige omsorgen, og 11 prosent av foreldrene hadde delt bosted. I en undersøkelse av levevilkår i Sverige gjennomført av Statistiska centralbyrån (scb, 2007), fant man at omtrent 18 prosent av familiene hadde delt bosted. Det er helt klart vanligst at mor har eneansvaret for barna i hverdagen, når man ser på det totale antallet for Norge, så er det slik at ca 20 prosent av barna lever sammen med mor, eller mor og stefamilie (ssb, 2007). Så er det en mindre del av fedrene som har det daglige hovedansvaret.

Som man ser av tallene ovenfor finnes det ulike tall for forekomsten av delt bosted. I Moxnes & Winges (2000) studie finner man muligens et utvalg som ikke er representativt for gruppen. Dette kan ha metodiske årsaker. De rekrutterte personer gjennom annonsering i avisen. Dette kan ha ført til at man i større grad har fått ressurssterke personer som ønsker å dele sine positive erfaringer med delt bosted. Når det gjelder forskjellen i tallene mellom Norge og Sverige kan disse være preget av definitoriske forskjeller. Dette innebærer at noen har en strengere definisjon enn andre. For eksempel mener noen at delt bosted gjelder de som deler barnas tid 50/50, mens andre mener at delt bosted også innbefatter en 40/60 deling.

Det er rimelig å tro at den reelle forekomsten i Norge ligger et sted mellom 10 og 15 prosent. I tillegg er det mye som tyder på at andelen familier som velger delt bosted er på vei oppover. På 1980-tallet fant studier at forekomsten av delt bosted lå på tre-fire prosent (Haaland, 1988 og Ekeland & Myklebust, 1989), det har skjedd en markant økning de siste tjue årene. Ordningen har blitt mer vanlig og akseptert, og mange jobber for at flere familier skal prøve delt bosted.

Etter at den store skilsmissebølgen begynte på 1980-tallet oppdaget forskerne på 1990-tallet hvordan nye familiemønstre vokste fram. Tiden var preget av samlivsbrudd, økende antall samboere, og mange barn som vokste opp alene sammen med mor. I begynnelsen var

forskningen opptatt av de som man oppfattet som de svakere partene, nemlig mor og barn. Far var på sidelinjen, som samværsforelder, og den som var bidragspliktig. Ved inngangen av det nye årtusenet har denne debatten endret seg radikalt. Man er ikke lenger så sikker på at det er de enslige mødrene som er den svake parten (Skevik & Hyggen, 2002). På dette tidspunktet ble situasjonen etter et samlivsbrudd fremstilt som en krigssone, der mødrene hadde de største våpnene. Sett fra dette ståstedet ble fedrene et viktig forskningstema.

I 2002 gjennomførte SSB en undersøkelse blant foreldre med barn som ikke bor sammen med begge foreldrene. Her oppgir samværsfedre oftere enn enslige mødre at foreldrene har felles foreldreansvar for barna, de rapporterer mer samvær mellom far og barn. I tillegg vurderer de samværsordningen mer positivt enn mødrene (Kitterød, 2004a). Også andre analyser av andre spørsmål besvart av begge parter, viser at far og mor til samme barn ofte besvarer spørsmålene forskjellig. Avvikene mellom svarene kan skyldes at de oppfatter spørsmålene ulikt, at de husker feil, at enkelte overrapporterer egen innsats, eller underrapporterer partnerens innsats. Man vet ikke hvem av foreldrene som gir mest korrekte opplysninger (Kitterød, 2004a). På spørsmål om hvordan foreldrene synes at samværsordningen fungerte fant de at 35 prosent mente begge at den fungerte bra, 6 prosent av parene mente begge at den fungerte middels, mens 5 prosent mente begge at den fungerte dårlig. I totalt 16 prosent av parene ga far en mindre positiv vurdering enn mor, og i totalt 22 prosent av parene ga mor en mindre positiv vurdering enn far (Kitterød, 2004a). Kitterød (2004a) mener at man oftere kan forvente å finne en overrapportering av samvær med barnet fra fedrenes side, særlig sett i lys av at mengden samvær ifølge de nye bidragsreglene vil ha konsekvenser for størrelsen på barnebidraget. Av samme grunn er det rimelig å anta at den del enslige mødre bevisst eller ubevisst, underrapporterer partnerens innsats og engasjement i barna (Kitterød, 2004a). Samarbeidet er for en del par preget av konflikter etter et samlivsbrudd. Dette kan i seg selv føre til at en situasjon kan tolkes forskjellig av partene, eller at man ikke greier å anerkjenne hverandres innsats. Kitterød (2004a) mener imidlertid at det ikke er grunn til å overdramatisere det faktum at fedre og mødre ofte beskriver fordelingen av ansvar for barnet, og samværet med barnet forskjellig. Hun fremhever at også gifte og samboende foreldre ofte gir ulike beskrivelser av egen og partnerens innsats i hus- og omsorgsarbeidet. Begge parter har en tendens til å overvurdere egen innsats og undervurdere partnerens.

Som sagt så er det som oftest slik at barn som ikke bor med begge foreldre, bor sammen med mor. Mor har imidlertid en sentral rolle i omsorgsbildet også, når barnet bor hos far.

Samværs mødre har oftere enn samværs fedre felles daglig omsorg og bor oftere i nærheten av barna. De har mer kontakt med barna både i hverdagen og i ferier (Kitterød, 2006). Bare omtrent 10 % av samværs foreldrene er mødre. Kitterød (2006) fant at disse mødrene har en langt mer aktiv rolle overfor barna enn det samværs fedrene har. Mødrene var mer sammen med barna enn fedrene på månedlig basis og i ferier. I tillegg hadde de oftere avtaler om delt bosted. En del barn er altså registrert bosatt hos far, men er sammen med mor omtrent halvparten av tiden; altså uregistrert delt bosted (Kitterød, 2004b).

Samværs mødre skiller seg fra samværs fedre på flere områder som kan ha betydning for kontakten med barna. For eksempel bor de oftere enn samværs fedrene i nærheten av barna. Dette gjør det enklere å ha hyppigere kontakt. I tillegg har de oftere vært gift med barnets far, det er kortere tid siden samlivsbruddet når barnet bor hos far, og samværs mødrene har sjeldnere enn samværs fedrene en ny partner (Kitterød, 2006).

Steward (1999) har fremmet tre hypoteser for å forsøke å forklare disse forskjellene mellom samværs mødre og samværs fedre. Den første er kjønnsrollehypotesen, denne innebærer en antakelse om at mødre og fedre møter ulike normer og forventninger fra omgivelsene angående barneomsorg. Samværs mødre vil derfor stille opp mer for barna fordi de opplever et høyere forventningspress enn fedrene. Den andre hypotesen; negativ seleksjon, tilsier at samværs mødrene har mindre kontakt med barna enn samværs fedrene når man tar hensyn til at de to gruppene er ulike på en rekke områder. Tanken er da at mødre som ikke bor sammen med barna sine er spesielt ressursvake, og at dette er grunnen til at de bor sammen med far. Ifølge den tredje hypotesen om fraværende foreldre er det ingen forskjell mellom samværs mødres og samværs fedres kontakt med barnet når man justerer for forskjeller på andre viktige områder. Antakelsen er at det å være samværs forelder innebærer følelsesmessige belastninger og strukturelle hindringer i forhold til kontakt med barna, og at dette ikke gjelder i like stor grad for mødre og fedre. Steward finner støtte for den første hypotesen, ingen støtte for den andre, og noe støtte for den tredje (Steward, 1999).

Kitterød (2006) fant i undersøkelsen om samvær og bidrag, en klar støtte for den første hypotesen. Hun mener at i tillegg til Steward sin forklaring om ulike normer og forventninger, at en like viktig forklaring er at mødrene ofte har hatt en større del av omsorgsansvaret for barnet mens de fremdeles bodde sammen, og at dette preger fordelingen av omsorgen etter samlivsbruddet.

Kitterød (2006) fant at 33 prosent av samværs mødrene, mot 9 prosent av samværs fedrene rapporterte at de hadde delt bosted. Dette innebærer altså at barnet er registrert bosatt ett sted, men allikevel bor like mye hos hver av foreldrene.

Skevik & Hyggen (2000) fant i sin studie av samværs fedre at fedrene ønsket mer kontakt med barna sine, og de ga også et bilde av at barna ønsket det samme. Det som sto i veien for dette utvidede samværet var praktiske hindringer, og i hovedsak mor. 40 prosent av fedrene rapporterte at moren ofte eller av og til gjorde samværet vanskelig. Det skal understrekes at dette var fedrenes subjektive mening. Skevik & Hyggen (2000) hevder at hvis man hadde spurt kvinnene disse 40 prosent hadde barn med, ville mange av dem sannsynligvis fortalt at fedrenes interesse kommer og går, at han ikke stiller opp som han burde, at han i prinsippet er svært opptatt av samvær, men i praksis prioriterer sitt eget sosiale liv og jobben. Det er vanlig at begge parter i ulike situasjoner kan oppfatte den andre som rigid, eller som ustrukturert (Skevik & Hyggen, 2000). I begge tilfeller er veien kort til å konkludere med at det er den andre som vanskeliggjør samværet, særlig i situasjoner der forholdet mellom foreldrene er kjølig fra før.

Forskning som har fokusert på foreldresamarbeid etter skilsmisse, viser at det store flertall har et omfattende foreldresamarbeid etter samlivsbruddet (Moxnes & Winge, 2000). Dette innbefattet utstrakt kontakt mellom foreldrene. 83 prosent av mødrene i undersøkelsen hadde daglig omsorg på hel tid for barnet sitt. For fedrene var det gjeldende tallet 18 prosent. 11 prosent av foreldrene hadde delt bosted. (Kvaran 2001) konkluderer med at når en stor del mødre har omsorgsansvaret alene, er dette en naturlig følge av at i de fleste familier er det mødrene som har hatt hovedansvar for barna. Undersøkelsen viser også at det store flertallet var fornøyd med fordelingen av oppgaver, samarbeidet med den andre parten, og fordelingen av daglig omsorg. Hele 83 prosent var fornøyd med fordelingen av den daglige omsorgen, og 71 prosent med samværsordningen. De fant at det som kjennetegnet de som rapporterte om et omfattende og godt foreldresamarbeid, var først og fremst at de hadde en historie preget av langvarig samarbeid. De foreldrene som deler den daglige omsorgen eller har omfattende bo- og samværsordninger, er i stor grad de som også delte husarbeidet og omsorgen for barna den gang de var gift (Kvaran, 2001; Moxnes & Winge, 2000). Andelen familier med et vellykket foreldresamarbeid, økte med høyere utdanning, og minsket i følge mødrene (ikke fedrene) der det hadde vært alvorlige problemer, som vold, alkoholisme og økonomiske vansker, i ekteskapet. Det å ha tatt en beslutning i fellesskap økte også sjansene for et godt

foreldresamarbeid. Det som kjennetegnet de foreldre som hadde lite og dårlig samarbeid, eller ikke hadde noe samarbeid i det hele tatt, var at de i langt mindre grad hadde samarbeidet om oppgavene i hjemmet og barneomsorgen når de var gift. Stor geografisk avstand og lang tid siden bruddet reduserte omfanget av foreldresamarbeidet, men ikke tilfredsheten (Moxnes & Winge, 2000). Kvaran (2001) argumenterer for at det er gjennom godt og praktisert foreldreskap at foreldrerettigheter og rett til barna opprettes. Han hevder at det er slik dagens ordning i all hovedsak fungerer, og at foreldre er fornøyd med dette. Han mener i tillegg at det vil være et dristig eksperiment å lovbestemme delt bosted fra barnets andre leveår. Han mener dette spesielt vil gå utover barn fra hjem som er preget av vold, rus og psykiske problemer.

Undersøkelser viser at avstanden mellom foreldrenes bosteder er blant de faktorer som har størst betydning for det månedlige samværet (Haaland 1988, Skevik & Hyggen 2002, Kitterød 2004a, og Kitterød 2005). Grunnene til dette kan være at kort avstand gjør det enklere å treffe barna, eller at de foreldrene som vektlegger å være mye sammen med barna strekker seg langt for å bo nær dem (Kitterød, 2006).

For at en bostedsordning skal fungere utviklingsstøttende for barnet, er det flere faktorer som spiller inn. Forhold ved barnet, forhold ved hovedomsorgsgiver og ved samværforelderen. Alle parter bidrar, og resultatet styres av samspillet mellom disse (Koch & Walstad, 2005).

2.3. Økonomiske konsekvenser av bo- og samværsordninger

Når et par skiller lag, vil begge parter som regel får dårligere økonomi, i hvert fall for en periode. Dette kommer av at det er dyrere å ha to separate husholdninger, enn én felles (Skevik & Hyggen, 2002). Etter et samlivsbrudd kommer i tillegg kostnadene ved å etablere seg på nytt, og dette gir ofte økonomien en kraftig belastning, selv om det vanligvis er i en relativt kort periode. Samlivsbrudd fører dermed til en vesentlig økt risiko for å få dårligere levekår for begge parter (Skevik & Hyggen, 2002). I en studie fant man at 61 prosent av kvinnene og 72 prosent av mennene, rapporterte at de hadde fått dårligere økonomi som følge av skilsmisse. Man fant i tillegg at 38 prosent av kvinnene og 20 prosent av mennene jobbet mer enn før skilsmissen (Moxnes & Haugen, 1998).

Etter at bidragsreglene ble endret i 2003 har det vært opp til foreldrene selv å bli enige om samværsavtaler for barna og størrelsen på eventuelle barnebidrag. Barnebidrag er et privat anliggende, og foreldrene står fritt til å avtale et bidrag som er reelt tilpasset begges økonomiske situasjon og den reelle utgiftsfordelingen mellom foreldrene (foreningen 2 foreldre (F2F), 2005).

Når det gjelder den økonomiske situasjonen for foreldre med delt bosted fant Skjørten og medarb. (2007) at det synes å være et større innslag av lavinntektshusholdninger blant enslige mødre, enn blant samværs mødre og mødre som har eneomsorgen. Mens foreldre med delt bosted har høyere utdanning og yrkesdeltakelse, ser det ut til at inntektene ligger lavere, spesielt for mødrene. Hovedårsaken til disse forskjellene kan knyttes til at foreldre med delt bosted ikke mottar noen bidragsytelser. Nær halvparten av mødrene med delt bosted rapporterer at de ofte, eller av og til har vansker med å klare løpende utgifter i hverdagen.

Skjørten og medarbeidere (2007) peker på at det er viktig å ta hensyn til det økonomiske perspektivet i den videre politikktutforming. De mener at økonomi kan avgjøre om foreldre velger delt bosted eller ikke. Barne- og Likestillingsdepartementet legger opp til en endring av bidragssystemet, slik at det skal bli rettferdig og oppmuntre til kontakt mellom barn og foreldre (Dagsavisen 26.01.2007).

3. KONSEKVENSER AV SKILSMISSE FOR BARN

De siste 30 årene har det vært en dramatisk økning i antall skilsmisser, og i dag er det som sagt slik at omtrent halvparten av alle giftemål ender i skilsmisse. Tall fra Statistisk Sentralbyrå (2007) viser at fra 1981 til 2006 har antallet skilsmisser og separasjoner økt med ca 60 %. Årsakene til dette er mange, og fenomener som kvinnefrigjøring, uavhengighet og selvrealisering har nok bidratt til at denne utviklingen har vært så sterk som den har. Det er ikke lenger slik at man må holde sammen for å greie seg i hverdagen, man skal leve i samliv med en annen fordi man ønsker det, og fordi man mener der beriker ens liv. I dagens samfunn er det slik at både menn og kvinner har en plass i arbeidsmarkedet, og i tillegg har vi et velferdssystem med ulike økonomiske støtteordninger. I denne samfunnsutviklingen eksisterer familien og barna. Barn av skilte foreldre står overfor flere utfordringer, for eksempel sorgen over tapet av en samlet familie, usikkerhet for fremtiden, og det å komme inn i nye rutiner og vaner som passer for familien. Disse utfordringene har gjort at forskere

har ønsket å finne svar på hvilke konsekvenser foreldres skilsmisse har på barn, og om disse konsekvensene er gjeldende i en overgangsperiode, eller blir en permanent del av barnets hverdag.

De siste seksti årene har det vært debattert og forsket mye på skilsmisse, og hvordan det påvirker barn. Og feltet har endret fokus underveis. Da forskningen på dette feltet startet på 1950-tallet, fokuserte mye av studiene på forskjellen mellom det å vokse opp med gifte, eller med skilte foreldre. Og var det slik at man fant en forskjell, så tolket man dette til å være utslag av skilsmissen. Det bakenforliggende for dette, kan tenkes å være preget av en forutinntatt holdning som fokuserte på at skilsmisse var skadelig for barn (Moxnes, 2003). Spørsmålet som kan sies å ha stått sentralt for mange, er om barn tar skade av skilsmisse, og av det å vokse opp med to foreldre som ikke bor i samme hushold. Feltet har vært lite preget av psykologiske teorier. Samlivsbrudd har ofte blitt betraktet som en demografisk variabel, og har tradisjonelt blitt studert av mange sosiologer. Det finnes heller ikke noen helhetlige og overordnede psykologiske teorier om psykososiale konsekvenser av samlivsbrudd (Størkesen, 2006).

Det de første forskerne startet med, og som fortsatt er en viktig del av forskningen på feltet, er å bruke statistikk. De sammenlignet grupper av barn som vokste opp hos to foreldre, med grupper av barn som vokste opp med én forelder. Hittil har de fleste slike studier vært av ungdom og voksne. Mye informasjon er hentet fra tester og spørreundersøkelser av for eksempel barns helse og skoleprestasjoner. Grunnen til dette er at det er mye lettere å sammenligne informasjon fra registre som også inneholder opplysninger om foreldrenes sivile status. På samme måte har det blitt gjort analyser av ungdom og voksne som er definert eller registrert som kriminelle, og fysisk eller psykisk syke. De undersøkelser som er gjort viser at det er en større andel personer i de ovenfornevnte gruppene som har vokst opp med én forelder (Moxnes, 2003). Det finnes studier som viser forskjell når det gjelder psykiske og fysiske vansker, atferdsproblemer. I tillegg har en større andel av dem som har vokst opp med en forelder vært i kontakt med barnevernet (Moxnes, 2003).

Et annet område som det er funnet signifikante forskjeller på er utdanning. Flere undersøkelser har vist at barn og voksne som ikke har vokst opp med to foreldre, har lavere utdanning enn de som har vokst opp i en kjernefamilie (Tjersland, 1992). Likeledes har man funnet signifikante forskjeller både i bruken av rusmidler og når det gjelder kriminalitet. Det

er registrert flere ungdomskriminelle eller voksne kriminelle i politiets arkiv blant dem som har vokst opp med én forelder, sammenlignet med dem som har vokst opp med to (Moxnes, 2003).

Det er også funnet tidligere seksuell debut, større andel tenåringsmødre, større andel som har fått barn utenfor ekteskapet, lavere andel gifte, høyere andel samboere, og et høyere antall enslige blant de som vokste opp med én forelder. Det er gjort få slike undersøkelser i Norge, men i den grad det er gjort, viser resultatene de samme tendensene som utenlandske studier (Moxnes, 2003).

Når man ser på forskjellene mellom barn fra skilte familier og barn fra intakte familier har forskningen ofte rettet søkelyset mot de negative konsekvensene av skilsmisse (Tjersland, 1992). Denne type studier har ofte blitt betraktet som beviset for at skilsmisse er skadelig for barn. Moxnes (2003) er kritisk til å trekke denne type konklusjoner. Hun mener at på tross av at det er snakk om gode studier som har gitt oss viktig kunnskap, så forteller de oss ingenting om at skilsmisse fører til avvik, misbruk av rusmidler, kriminalitet og psykiske lidelser, eller at skilsmisse i seg selv er skadelig. Slike korrelasjonsstudier forteller oss bare noe om likheter og forskjeller mellom grupper, og ingenting om årsaksforhold. Moxnes (2003) fremholder at slike konklusjoner er forskernes tolkninger, og ikke noe man kan finne ved å se på data. Et annet viktig moment er at når man sammenligner to grupper for å finne forskjeller, så handler det om gjennomsnittelige forskjeller. Med dette menes at det prosentvis finnes noen flere barn som har vokst opp med én forelder som har sosiale vansker, sammenlignet med dem som har vokst opp med to foreldre. Sagt på en annen måte; det er noen færre i den førstnevnte gruppen som har det bra. Poenget er at det er viktig å huske at det store flertallet av barn i begge grupper, har det like bra, gjør det like bra på skolen osv, og skiller seg fra hverandre på noen måte.

Det finnes også studier som viser at det kan dukke opp effekter av foreldrenes samlivsbrudd senere i barndommen, da som oftest i ungdomsårene, som har vært fraværende tidligere (for eksempel Størkesen, 2006; og Hetherington, 1999).

Mange av studiene har i tillegg blitt foretatt i en tid der stigmatiseringen av barn med skilte foreldre var stor. I dag ser vi et mer nyansert bilde, der skilsmisse, og oppbrudd mellom foreldre blitt langt mer vanlig i samfunnet. Det man kan si, er at de barna som gjennomlever

en skilsmisse, utsettes for en større risiko, enn de voksne og barn som har vært forskånet fra en slik opplevelse.

Undersøkelsene kan ikke dokumentere at skilsmisse har bestemte effekter på barn, eller at barns tilpasningsevne er bestemt av skilsmissen, men dette er allikevel viktige studier i så måte at de viser generelle trekk ved denne populasjonen (Tjersland, 1992). Man kan også tenke seg at barn som har opplevd en skilsmisse blir ”fortere voksne” enn andre barn.

Tjersland (1992) begrunner dette med at skilsmisse fører til større praktiske og emosjonelle krav til barna, og de endringer som skjer i familiehierarkiet gir barna et større ansvar på et tidligere alderstrinn enn det andre barn blir utsatt for. Størkesen (2006) fremholder et annet viktig poeng, nemlig at for å kunne si noe om konsekvenser av samlivsbrudd, behøver vi egentlig både data fra før og etter samlivsbruddet, først da kan vi snakke om endring.

Mye av forskningen på konsekvenser av skilsmisse for barn, har foregått i USA. Det er markante forskjeller mellom USA og Norge blant annet når det gjelder sosialpolitikk, velferdsordninger og lovgivning. Dette er faktorer som er sentrale når vi overfører denne forskningen til norske forhold.

I dag har forskningen tatt en vending slik at fokuset er mye bredere enn det var tidligere, og forskere velger ulike måter å tilstrebe seg kunnskap om skilsmisse på. Et eksempel er Friedman og Chase-Lansdale (2002) som har valgt å fokusere på ekteskkelig splid og konflikt mellom foreldre i stedet for skilsmisse som sådan. De mener at interpersonlige konflikter mellom foreldre (både i ekteskapet og etter) skaper et negativt miljø for barnet, og det er dette som er avgjørende for barnets utvikling og ikke skilsmissen som sådan. .

En innfallsvinkel er intervju og bruk av spørreskjemaer. Moxnes (2003) gjorde en undersøkelse der det ble tatt utgangspunkt i de forskjellene som er registrert i andre studier mellom de to gruppene barn oppvokst med én forelder, og barn oppvokst med to foreldre. Skilte foreldre svarte på et spørreskjema, og mange av spørsmålene var knyttet til endring. Før versus etter skilsmissen. Den mest slående endringen foreldre rapporterte var at 45 prosent av foreldrene mente at de hadde fått et bedre forhold til sitt barn etter skilsmissen, mens bare 1 av 10 opplevde at de hadde fått en dårligere relasjon. En annen viktig endring de fant, som ofte er referert til i litteraturen, er at barn blir mer ansvarsbevisste etter skilsmissen. Dette har blitt observert av mange foreldre. Den negative endringen som ser ut til å være mest vanlig, er at barnet både tøyser og bryter grenser mer en tidligere. Hovedfunnet i denne studien er at foreldrene rapporterer at de fleste barna har gjennomlevd skilsmissen uten registerbare

sosiale og psykologiske skader. De fant at litt over 30 prosent av barna viste én eller flere negative atferdsendringer, mens ca 60 prosent av barna viste to eller flere positive atferdsendringer. Konklusjonen i dette studiet er dermed at det er mer vanlig med positive atferdsendringer, enn negative.

Haaland (1988) gjennomførte en intervjustudie av både foreldre og barn. Hun fant at det var en stor overensstemmelse mellom både det barna og det foreldrene rapporterte når det gjaldt reaksjonene på samlivsbruddet. Dette tyder på at foreldrene har vært lydhøre overfor barnas reaksjoner i skilsmisessituasjonen. De fleste barna viste stressreaksjoner i større eller mindre grad når foreldrene fortalte at de skulle skilles, og i den første tiden etter at den ene forelderen hadde flyttet ut. De vanligste reaksjonene var utrygghet, sinne, sorg og aggressivitet. Det var imidlertid også flere av foreldre som ikke oppdaget spesielle reaksjoner hos barna. Disse barna var i hovedsak under tre år, og foreldrene hadde laget svært fleksible ordninger i begynnelsen. Haaland (1988) finner en tendens til at mødre i større grad vurderer barnas reaksjoner som sorg, utrygghet, sinne og tristhet, mens fedrene ser mer aggresjon. Når voksne skal tolke barns reaksjoner, er det ikke uvanlig at de ubevisst legger sin egen sinnstilstand til grunn for hva de ser. Haaland (1988) understreker også viktigheten av at foreldre aksepterer barnas reaksjoner, og ikke lar seg skremme, eller forsøker å dempe eller bagatellisere dem, men heller gir barna anledning til å få utløp for sine følelser, slik at de ikke stenger disse inni seg (Haaland, 1988).

Størkesen (2006) gjennomførte et studie som fokuserte på hvordan ungdom påvirkes av foreldrenes skilsmisse i forhold til tilpasning, og negative belastninger. Hun fant at barn av skilte foreldre hadde en høyere risiko for å oppleve psykiske belastninger i ungdomsårene, om enn liten. Hun fant også at de giftet seg senere enn de som hadde vokst opp med gifteforeldre, og forekomsten av skilsmisse var høyere. Størkesen (2006) konkluderer med at stabile og pålitelige sosiale bånd er grunnleggende for vår mentale helse, og for barn er det foreldrene som står de viktigste interpersonlige relasjonene. Dette betyr at det er viktig å jobbe for å styrke disse båndene rundt barnet når det oppstår ytre faktorer som rokker ved disse, som for eksempel foreldres samlivsbrudd.

Et annet interessant spørsmål som dukker opp er om skilsmisens virkninger er avhengig av barnets alder når skilsmisessen inntreffer. I studier av voksne er det vanlig å undersøke om barnas alder på skilsmissetidspunktet er av betydning for hvordan det går med dem som

voksne. I studier av barn og ungdom på et gitt tidspunkt etter skilsmissen, er det vanlig å undersøke om det er noen forskjell i atferd mellom barn i ulike aldersgrupper. Resultatene er ikke entydige, men de seneste studiene tyder på at førskolebarn og ungdom har det vanskeligere enn andre barn i skolen (Moxnes, 2003).

Man har også stilt spørsmål vedrørende kjønnsforskjeller, og om virkninger av skilsmisse er avhengig av kjønn. De forskjellene som er funnet er små, og kan kalles kjente kjønnede forskjeller i reaksjoner og atferd. Den tydeligste forskjellen er at gutter og menn oftere har vist aggresjon, usosial atferd og blitt registrert som kriminelle. Når det gjelder kjønnsrolleatferd har mye av forskningen vært preget av hypoteser knyttet til fars fravær, og hvilke konsekvenser dette har for i første rekke gutters kjønnsidentifisering. Stort sett har undersøkelsene bekreftet forskernes prediksjoner; gutter fra skilte énforelder-hjem synes å ha færre tradisjonelle kjønnspreferanser når det gjelder valg av leker og i kjønnsrolleleker. Dette finner man ikke hos jenter (Tjersland, 1992). Samtidig er det blant de samme guttene høyere forekomst av aggressiv, og utagerende atferd. Slike utslag har blitt tatt til inntekt for det syn at gutter uten fedre overkompenserer for en slags feminisert atferd (Tjersland, 1992). Tanken er at den oppvekst og sosialisering de får igjennom alenemorens oppdragelse, skaper mer feminine reaksjonsmønstre hos dem, og at det er dette guttene kompenserer for ved sin aggressive atferd. Men det kan jo også tenkes at endringer og uforutsigbarhet i livssituasjonen fører til usikkerhet, og at kommunikasjonsvansker gjør at disse guttene ikke har et forum for å være redd og liten, og at dette gir seg utslag i utagering og aggresjon. Det er viktig å huske at barn er veldig lojale mot sine foreldre, og de ønsker å være så sterke og flinke som de føler at foreldrene ønsker at de skal være. Hvor mange ganger har man ikke hørt at når far flytter ut, så uttrykker man at den gutten i familien er det nye overhodet, dette er jo for å få barn til å føle seg viktige og uunnværlige, men kanskje dette også legger et stort ansvar på barnet. Følgene kan være at barnet ikke tillater seg selv å bare være barn, og at ikke frustrasjon, sorg og usikkerhet får komme ut.

Til sist er det interessant å se nærmere på tilpasning over tid. Om man studerer skilsmisens konsekvenser for barna på middels, eller lang sikt, så viser resultatene at det store flertallet av barna klarer seg bra, og ikke skiller seg nevneverdig fra barn som vokser opp med to foreldre. Det er et lite flertall som har det vanskelig både på det personlige plan og i barnehagen eller på skolen, i de første årene etter skilsmissen og også senere når de har blitt voksne. På 1990-tallet var det i sosiologien mye diskusjon og fokus på teorien som ble kalt "the sleepers effect

of divorce“ (Moxnes, 2003). Denne soveeffekten bestod i at de problemer og vansker som oppstod etter at man opplevde foreldres skilsmisse som barn, holdt seg i dvale til man ble voksen. Disse vanskene ble først aktivert når disse barna, som voksne, etablerte seg i intime og varige relasjoner. Det har vist seg at senere studier i ikke greier å påvise en slik “soveeffekt“, og Wallerstein som presenterte denne teorien, nevner den heller ikke i senere bøker (Moxnes, 2003).

Størkesen (2006) fremhever at skilsmisse ikke nødvendigvis fører til negative konsekvenser. Samlivsbrudd kan være gunstig for barnet dersom foreldrene har hatt svært høyt konfliktnivå i ekteskapet. Her vil barnet komme seg ut av et familieliv preget av daglig krangel og uro. Dersom det er veldig stor konfliktnivå, er det altså bedre det altså bedre for barna dersom foreldrene går fra hverandre. Dette gjelder for symptomer på angst og depresjon, velvære og livskvalitet, og andre områder av tilpasning. Den psykososiale konsekvensen av samlivbrudd kan dermed være positiv for barnet.

Det finnes beskyttende faktorer for barnet ved foreldres samlivbrudd. Det kan være personlige ressurser, evne til å forstå og skape mening i situasjonen og demografiske faktorer. Den unike kombinasjonen av stressende og beskyttende faktorer hos hver enkelt, vil være med på å avgjøre den enkeltes tilpasning (Størkesen, 2006).

DEL II

4. PROBLEMSTILLINGER

Problemstillingene tar utgangspunkt i områder som er aktuelle i den offentlige debatten i dag. Det blir ofte fremsatt påstander om hva som er bra eller ikke bra for barn. Jeg har tatt utgangspunkt i fem spørsmål som ofte omtales; barns alder, foreldrekonflikter, familiesystemer, barns opplevelse og faktorer som gjør at delt bosted fungerer. Problemstillingene er:

- Er delt bosted tilrådelig for yngre barn?
- Er delt bosted tilrådelig for eldre barn?
- Er barn med delt bosted spesielt sårbare for foreldrekonflikter?
- Hva sier barn selv om delt bosted?
- Kan familiekulturen slik den har vært (og slik den blir), gi føringer for valg av bostedsløsning?
- Hva kan være indikasjoner for å velge delt bosted?

Jeg vil se nærmere på empiriske funn, og psykologfaglige resonnerer, og videre sammenfatte de ulike vinklingene innenfor hver av problemstillingene. Deretter vil oppgaven avsluttes med en diskusjon. Denne vil være preget av en mer sosialpolitisk vinkling. Her vil det diskuteres hvordan overordnede faktorer, som barnets beste og likestilling mellom foreldre, spiller en rolle for delt bosted. I tillegg vil det diskuteres hva en rettslig pålegging av delt bosted kan innebære.

5. ER DELT BOSTED TILRÅDELIG FOR YNGRE BARN?

Deler av debatten har kretset om delt bosted og barns alder. Vanlige spørsmål er om delt bosted fungerer bedre eldre barn enn yngre barn, og er det noen alderstrinn der man bør unngå å ha delt bosted? Hvilke faktorer spiller inn på dette område?

Som nevnt har det fra deler av det politiske miljø blitt hevdet at delt bosted er det ønskelige alternativet fra barnet er ett år. Det som er bakgrunnen for at mor skal bo sammen med barnet i første leveår, er at det er gjennom den daglige omsorg og kontakt at tilknytning oppstår. Tilknytning innebærer trygghet for barn, og den er avgjørende for barnets utvikling. I følge tilknytningsteori knytter alle barn seg til sine omsorgsgivere uansett hvordan de blir behandlet. Dette er nødvendig for å overleve. Barn tilknytter seg på ulikt vis avhengig av det emosjonelle samspillet mellom omsorgsgiver og barn. Tilknytningsteori fokuserer på et grunnleggende atferdsystem som man antar er biologisk forankret i tilknytningsatferd. På bakgrunn av disse tidlige erfaringene fra samspill med omsorgspersoner utvikler barnet en oppfatning av seg selv, sine omsorgsgivere og hva det kan forvente av den andre (Killén, 2000).

Spørsmålene på dette feltet kretser rundt om det er skadelig for små barn å ha delt bosted og hva som vil være en passende alder for å starte med delt bosted.. Det er flere studier, og psykologfaglige resonnementer som sier noe om dette tema.

I Sverige fikk sosialdirektoratet i oppdrag av staten å gjennomføre studier og samle kunnskap om hvordan små barn påvirkes av delt bosted, samt hvordan berørte parter best kan få kunnskap og støtte slik at barnets beste tilgodeses (SOU, 2005). Etter metaanalyser av studier, konkluderte de med at basert på det forskningsgrunnlaget man har i dag kan man ikke dra noen entydige konklusjoner om hvilke bostedsform eller samværløsning som er best for barn etter foreldres samlivsbrudd, samt om, og i så fall når, det er passende at barn har delt bosted. Direktoratet begrunnet dette med at det meste av forskningen er lite relevant for svenske forhold, eller at den bygger på et lite utvalg som ikke er representativt. Videre hevder man at når det gjelder forskning angående tilknytning, så er det vanskelig å overføre denne til delt bosted. Man sammenfatter det slik at det som finnes av empiri peker på at barn i første leveår som regel har det best ved å ha kontinuerlig kontakt med minst én omsorgsgiver, uten lengre avbrudd (SOU, 2005). Sosialdirektoratet fremhever videre at det finnes gode grunner til å tro

at tilknytningen til den andre forelderen ikke behøver å ta skade av at hans eller hennes samværstid ikke er like stor fra starten, men øker gradvis med barnets alder. Det understrekes at korte opphold og tette bytter er å foretrekke fremfor lange.

I tillegg fikk Torgny Gustavsson (SOU, 2005) et oppdrag av regjeringen å belyse spørsmål knyttet til delt bosted fra et barns perspektiv. Han hevder i sin rapport at delt bosted ikke er egnet for barn under 3 år. Han fremholder at småbarn ikke har oppnådd en fullverdig objektkonstans, og fortsatt har lite kompetanse i forhold til kontinuitet, konstans og varighet. I denne alderen er derfor barn avhengig av stabilitet, gjenkjennende rutiner, og en trygge og stabile primærrelasjoner.

Koch og Walstad (2005) hevder at vi vet lite om hvordan små barn reagerer på hyppige endringer i omsorgsforhold, for eksempel i forbindelse med samvær, og om dette kan ha fått negative konsekvenser for deres utvikling. Eksempler på dette kan være store og hyppige endringer av rutiner, lukter, stemmer, steder og omsorgspersoner, som varer over lengre tidsrom. De mener mye tyder på at de minste barna ikke bør ha for lange fravær og for store omskiftninger i forhold til det de er vant til. Dette begrunner de med at barnets oppmerksomhet og energi vil bli brukt på stadig tilpasning, framfor på utviklingen av sosiale, emosjonelle og kognitive ferdigheter. Koch og Walstad mener at begynnende skjev utvikling som følge av slike forhold, noen ganger kan bli synlig i hverdagen i form av stressreaksjoner. Hos en del barn blir dette tydelig først når barnet blir eldre, og da i form av varige tilpassnings- og utviklingsvansker.

Til sist fremholder Koch & Walstad (2005) at når det gjelder de minste barna øker sannsynligheten for å etablere utrygge tilknytningsmønstre hvis det er en langvarig, alvorlig og intens konflikt mellom foreldrene. Det samme gjelder hvis det brukes vold eller trusler.

Solomon & George (1999) har forsket på hvordan barn under to år har respondert på å ha overnattingssamvær. De fant at disse barna viste en disorganisert tilknytning til omsorgspersonen et år senere.

Kirsti Haaland (1988) gjennomførte en studie av foreldre og barn. Her var man opptatt av hvordan disse opplevde delt bosted. Det ble intervjuet 30 familier, 15 ved hjelp av spørreskjema og 15 mer intensivt, inklusiv data fra barna. Hun fant at barna under tre år hadde svært forskjellige reaksjoner. Der foreldrene klarte å gjøre overgangen gradvis, og støttet

hverandre i å få til en trygg overgang, viste barna best tilpasning. Det så ut til å være spesielt utslagsgivende hvilken tilknytning barna hadde til den som flyttet ut av fellesboligen. Det var viktig med en trygg og god relasjon til den som etablerte seg i nye omgivelser. Den som ble værende i hjemmet representerte den trygge basen. Haaland (1988) hevder at det lett kan skapes utrygghet til den som bor igjen om denne har en svak tilknytning til barna.

Man kunne oftest se utrygghet hos de minste barna når de var hos den forelderen som holdt på å etablere seg i ny bolig. Haaland (1988) peker på at den avgjørende faktoren her ser ut til å være at den nye boligen oppfattes som et hjem av de voksne. Hun viser til annen litteratur der det hevdes at småbarn ofte reagerer på samlivsbrudd med å gå tilbake til atferd som er typisk for tidligere alderstrinn. I sin studie fant hun ikke mye av dette, men et par av de yngste barna viste i kortere perioder en mer barnslig atferd. Haaland begrunnelse for at man finner lite av dette, er at spesielt foreldrene til de minste barna var svært opptatt av at omsorgen for barna ikke skulle minske i forbindelse med bruddet.

På generell basis hevder Haaland (1988) at barn under tre år vil reagere umiddelbart på avbrutte kontakter. Hun hevder at når småbarn må tilpasse seg nye situasjoner kreves en innkjøringsperiode som tilpasses hvert enkelt barn. Dette er et vanlig fenomen som for eksempel gjelder ved bytte av barnehage. I tillegg er det slik at små barn er svært opptatt av hvem som skal ta vare på dem. Dersom omsorgsgiverne forsvinner vil de vente på at de kommer tilbake, og føle et savn. Kjente rammer og kjent miljø gir barn trygghet.

Skjørten, Lidén & Barlindhaug (2007) fikk i oppdrag av barne- og likestillingsdepartementet å gjennomføre en undersøkelse som hadde som mål å belyse barn og foreldres erfaringer med delt bosted. For foreldrene bestod utvalget av 1000 personer som fikk tilsendt et spørreskjema. Svarprosenten var på 55 prosent. Utvalget var basert på at foreldre med delt bosted deler barnetrygden. Denne informasjonen fikk de fra rikstrygdeverket, og ligger til grunn for utvalget. Undersøkelsen hadde et landsrepresentativt utvalg.

Når det gjelder barna ble 42 barn i alderen 8 – 18 år intervjuet. De ble rekruttert gjennom skolen. Intervjuene ble foretatt på skolen slik at man fikk snakket med barna i nøytrale omgivelser. Det var noen viktige faktorer som kjennetegnet utvalget; 1) det var relativt få barn fra familier som fortsatt hadde et høyt konfliktnivå, 2) skolens ulike grad av samarbeidsvilje til å være med på undersøkelsen.

Skjørten og medarbeidere (2007) mener på bakgrunn av sin undersøkelse at barnets kapasitet til samvær øker gradvis med barnets utvikling, og for førskolebarn kan samvær bidra til å utvide deres erfaringsverden i forhold til for eksempel ulike familiesituasjoner.

Amming har også vært et sentralt tema. Et vanlig psykologfaglig resonnement er at man bør vente med å innføre delt bosted til barnet ikke lenger ammes. Grunnene til dette er både praktiske og emosjonelle. Etter å ha levd i mors liv i 9 måneder er det i den første tiden etter fødselen et spesielt nært bånd mellom mor og barn. Dette har stor betydning i forhold til kommunikasjon, nærhet og tilknytning. Det å utsette dette for ytre påkjenninger som avstand mellom mor og barn, og andre praktiske belastninger i forhold til matsituasjonen, tenker man seg kan føre til større negative påkjenninger for familien, enn det positive som delt bosted bringer med seg. Dette gjør at det er en viss konsensus om at man burde vente med delt bosted til barnet ikke lenger ammes.

Når det gjelder barnets behov for trygghet og tilknytning er det viktig med stabilitet og konsistens i familien. Etter hvert som barnet utvikler seg må familien finne måter å møte hans eller hennes behov for frigjøring og separasjon også. På en annen måte kan man si at ettersom familien utvikler seg gjennom predikérbare stadier i familielivets syklus, må den være i stand til å tilpasse seg og endre sin daglige funksjonsstil. Disse overgangspunktene (det være seg utviklingsmessige forandringer, eller uforutsette hendelser som dødsfall og skilsmisse) i familielivets struktur skaper et press på hvert enkelt familiemedlem og kan føre til økt psykologisk morbiditet.

Det som er spesielt interessant her er at hvordan en familie tilpasser seg endring, er en avgjørende faktor i forhold til individuell sårbarhet for slikt press (Eisler, 2002). Jo bedre en familie er til å tilpasse seg endring og utvikling hos barna, desto mindre sårbare vil de være for presset som oppstår ved utviklingsmessige forandringer og uforutsette hendelser.

Kirsti Haaland (2002) fremhever at små barn har behov for å føle trygghet. De relasjoner som fra barnets perspektiv er etablert ved samlivsbruddet, vil det bestrebe og beholde fordi barnet er redd for å miste disse. Hun peker også på at de yngste barna har en emosjonell resonans som er knyttet til viktige omsorgspersoner. Det vil si at de føler i takt med dem. Ler mor, så ler barnet. Dette gjør de minste spesielt sensitive for den følelsesmessige stemningen. Haaland (2002) hevder at et tegn på utrygghet kan være at barnet ikke følger vanlig aldersutvikling. I tillegg er emosjonell labilitet et tegn på utrygghet.

Videre fremhever hun viktigheten av det som skjer i nåtid for barnet. Det kan lett oppstå forvirring når en voksen er tilstede for så å forsvinne. Stabilitet og minst mulig endring vil være barnets ønske. Haaland (2002) fremhever at rutiner kan bidra til å skape trygghet når nye systemer innføres.

Haaland (2002) peker også på at små barn har liten forståelse av tidsaspektet. Dersom en omsorgsperson blir fraværende lenge i forhold til barnets perspektiv, kan man få uventede reaksjoner hos barnet. Til sist hevder hun at dersom barnet har et nært forhold til den av foreldrene som flytter ut vil det savne denne. Og for barnet vil det være ønskelig at det blir minst mulig endring i kontakten.

Kvaran (2001) vektlegger også barnets manglende tidsperspektiv. Han fremhever at i ett års alderen forstår ikke barnet hvor lenge forelderen skal være borte. Han hevder videre at denne manglende forståelsen av tid kan føre til at barnet føler seg forlatt av moren. Barnets opplevelse av å føle seg trygg avhenger av forutsigbarhet, daglige rutiner og kjente ansikter. Kvaran (2001) sier videre at hvis barnet har vært hos far annenhver helg det første året, er det vanskelig for foreldre å forberede barnet på at det nå skal være hos far i lengre tid.

Barnets manglende tidsforståelse gjør at det i svært liten grad kan forflytte seg i fortid eller framtid. I tillegg har barnet i denne alderen foreløpig et lite utviklet språk, og selv om det innehar et begrenset ordforråd har det vanskelig for å uttrykke egne meninger og opplevelser. Kvaran konkluderer med at å måtte flytte fra den primære forelderen i så lang tid kan av barnet oppleves som en avvisning fordi det ikke forstår at den ny boordning er bestemt. Det blir et brudd med barnets vante hverdag.

Det har også vært hevdet at for de aller minste barna vil alt som vanskeliggjør eller skader tilknytningen, skade barnet (Østby, 2005). Små barn er svært sensitive i forhold til fravær av den eller de viktigste omsorgsgiverne, og Østby hevder at det bør være minst én person som er stabil over tid. Han fremlegger et eksempel som viser dette kan ses på spedbarnshjem. Selv en miljøterapeut er hovedkontakten til et barn, så er 16 timer mellom hver vakt for lenge for de minste. Ut ifra dette vil han ikke anbefale delt bosted for barn under tre år. Når det gjelder barn i 3-6 års alder er det knyttet større usikkerhet. Han mener at man har for lite kunnskap på dette område.

Barneombudet Reidar Hjermmann (2007) har også bidratt i denne debatten. Han hevder at delt bosted ikke er en god løsning for barn under tre år. Hans begrunnelsen for dette er det vi vet om viktigheten av en god og stabil tilknytning.

Ikke alle er enige i denne negative vinklingen på delt bosted om småbarn. For eksempel Dotterud (Dagsavisen 03.01.2007) mener at dette fokuset på delt bosted og småbarn er med på å forsterke den manglende aksepten og forståelsen for farsrollen. Han hevder at all nyere forskning tyder på at samspillet mellom mor og barn er viktig, men at også fedre og andre omsorgsgivere kan etablere omsorgsrelasjoner av betydning for barnet fra dag én.

5.1. Sammenfattende kommentar

Det er fortsatt all grunn til å være varsom med bastante konklusjoner når det gjelder barns alder og delt bosted. Ut ifra de studier som er gjort i forhold til delt bosted (f.eks. Haaland, 1988; Skjørten, et. al. 2007), har utvalget vært for begrenset til at si noe konkret om hvordan barns alder spiller inn. I for eksempel Skjørten og medarbeideres (2007) studie, var bare 9 % av barna i undersøkelsen under 5 år. I Haalands (1988) studie var utvalget basert på selvrekruttering gjennom avisannonse. Dette innebærer at utvalget ikke var representativt, og dessuten kan det også ha vært preget av fremgangsrike foreldre som ønsket å legitimere denne type ordning som ble regnet for å være svært uvanlig på det tidspunktet. Det trengs mer forskning som tar hensyn til aldersperspektivet til barnet, og dermed får et mer helhetlig utvalg. Slik kan vi kanskje i fremtiden si noe mer om hvordan barn påvirkes av ulike boordninger i ulike faser av deres utvikling.

Koch og Walstad (2005) kommer med ganske kraftige påstander der de hevder at delt bosted for småbarn kan føre til stressreaksjoner som kan føre til varige utviklings- og tilpasningsvansker når barnet blir eldre. Man savner empiri som støtter disse påstandene.

Det ser ut til å være et visst konsensus om at småbarn har andre behov enn større barn. Dette henger sammen med deres behov for trygghet og stabilitet. I tillegg er ganske utbredt å fraråde delte bostedsløsninger som innebærer pumping så lenge barnet ammes. Det er også en bred enighet om at barnets manglende tidsperspektiv spiller inn på barnets evne til å forstå og

oppfatte det som foregår omkring det. Dette er faktorer en familie bør at hensyn til i valget av delt bosted.

Når det gjelder Per Kristian Dotteruds innspill, kan det vel sies å være et visst konsensus at det ikke handler om at barnet bare kan knytte seg til mor, men at barnet har behov for stabilitet og kontinuitet og trygghet. Det er vanskelig å få til dette på en god måte når barnet er så lite at det ikke har noen tidsforståelse. På den annen side finnes det individuelle forskjeller fra familie til familie, og det hele kommer an på hvor mye foreldrene er villige til å investere for å ha delt bosted. For eksempel ved å bytte på å bo i det kjente hjemmet og ha korte tidsintervaller.

6. ER DELT BOSTED TILRÅDELIG FOR ELDRE BARN?

Når barn kommer opp i ungdomsårene skjer det store forandringer. Dette gjelder på mange områder i deres liv, særlig i forhold til et sosialt nettverk av venner og interesser, og påfølgende løsrivelse fra foreldre. Det er interessant å se nærmere på hvordan denne løsrivelsesfasen de gjennomgår, kan spille inn på spørsmålet om delt bosted.

Forskning som gjelder mengde av samvær viser at antall samværsdøgn går ned når barna kommer i tenårene (for eksempel Skevik & Hyggen, 2002; Kitterød, 2006).

Hovedforklaringen på dette er at barna har økt fokus på venner og fritidsaktiviteter. Samtidig viser nyere forskning at barnas alder har større betydning for det månedlige samværet, enn for samvær knyttet til ferie (Kitterød, 2006). Kitterød forklarer dette med at barnas alder har ulik betydning for månedlig samvær og feriesamvær. Fedre med barn i tenårene har noe mindre månedlig samvær enn fedre med yngre barn, men det er ingen forskjell i feriesamvær mellom disse. Hun mener at dette tyder på at store barn ofte nedprioriterer helge- og ettermiddagsbesøk hos samværsfedre, mens feriesamvær kolliderer mindre med fritidsaktiviteter og venner.

I Öberg & Öbergs (2002) undersøkelse fant man at flere barn endret boordning fra delt bosted, til å bo fast hos den ene forelderen etter hvert i tenårene. En viktig årsak til dette var at ungdommen syntes det ble upraktisk å flytte mellom to hjem. Skjørten og medarb. (2007)

peker på at dette er en kvalitativ intervjustudie av et mindre utvalg, og dette må man ta hensyn til. De viser til at Öberg & Öbergs studie ikke sier noe om hvor utbredt det er at eldre barn ønsker å bo fast ett sted. Hvor godt forholdene er lagt til rette er for eksempel en faktor som varierer fra familie til familie. Siden det er slik at barns ønsker skal tillegges økende vekt etter alder, er det rimelig å anta at ungdom som opplever at delt bosted blir et hinder for deres preferanser og behov, blir hørt av foreldrene om de ønsker fast bosted hos en, og samvær med den andre (Skjørten et. al., 2007).

Haaland (1988) fremholder at når det gjelder valg av bostedsløsning er det viktig at ordningen er fast, men at den ikke blir påtvunget. Hun peker på at den fleksibilitet man finner der foreldre greier å samarbeide er svært viktig for barna. Spesielt gjelder dette større barn der forhold til miljø og venner blir mer sentralt. De kan ha større behov for å bo mer stabilt. Helsestasjoner som jobber med ungdom i grupper, støtter dette synet. Her mottar man mange tilbakemeldinger fra ungdom om at det blir veldig tungvint og slitsomt med delt bosted etter hvert (Mostue, 2006). Haaland (1988) mener dette delvis henger sammen med avstanden mellom hjemmene, men også at ungdom ønsker å ha tingene sine på ett sted. Dette støttes også av Torgny Gustavsson (SOU, 2005:43 s. 509). Han fremholder at når det gjelder valg av bostedsløsning for barn etter et samlivsbrudd, er det viktig at ordningen er fast, men at den ikke blir for fastbundet. Han peker på at fleksibilitet i forhold til barnets oppvekst og utvikling bør spille en stor rolle i hvilken type bostedsløsning en familie velger, og at spesielt større barn kan ha større behov for å bo mer stabilt.

De fleste foreldrene i studiet til Haaland (1988) var oppmerksom på at det er viktig å tilpasse boformen til barnets alder. Flere av ungdommene bodde enten lengre perioder hos foreldrene, eller hovedsakelig hos en av foreldrene. I tillegg fant hun at jevnlig kontakt med begge foreldrene umiddelbart etter bruddet var avgjørende. Det innebærer at hvis man starter med en delt bostedsløsning slik at barna finner seg til rette i de nye familiekonstellasjonene og dermed føler seg trygge på at de ikke kommer til å miste noen av foreldrene eller at de må velge mellom foreldrene, så vil det være lettere for dem å etter hvert bo hos én av dem. Dette stemmer godt med det vi vet om barns er lojalitet overfor sine foreldre. Det er en stor påkjenning om barna må velge mellom dem, og følelsen av å velge bort en forelder er svært belastende å hankses med som barn. Dette støttes av Skjørten og medarbeideres (2007) studie. Haalands (1988) studie viser også at fedrene rapporterer at de ikke lenger føler seg truet av at barna valgte å bo hos mor, fordi de hadde fått etablert en så god kontakt. Det viktigste for barna syntes å være at de følte en frihet til å beholde et godt forhold til både mor og far.

Moxnes (2003) fant i sin studie der man spurte foreldre om endring etter skilsmisse at 2-5 år etter juridisk skilsmisse, at det var signifikante forskjeller mellom barn i ulike aldersgrupper. Foreldrene rapporterte at barna i den yngste aldersgruppen (under 10 år), og barna i den eldste gruppen (15 år eller eldre) hadde oftere vist negative atferdsendringer, og sjeldnere positive, enn barna i alderen 11-14 år. Ut i fra dette kan det være interessant å spørre seg om dette har å gjøre med barnets alder da skilsmissen inntraff, eller om barnets atferd endrer seg med alder.

Koch og Walstad (2005) er også opptatt av barnets sosiale utvikling. De viser til at fra 9-11 års alder begynner barn å utvikle varige og forpliktende vennerelasjoner og de lærer seg å mestre mer komplekse sosiale relasjoner. Med økende alder får gjerne venner en mer sentral plass i barnas hverdag, og mot slutten av tenårene blir som oftest samvær med foreldre nedprioritert til fordel for venner. Ut ifra denne kunnskapen om ungdoms løsrivelse fremhever de at en del har hevdet at delt bosted ikke fungerer optimalt for tenåringer.

Østby (2005) hevder at en del ungdommene han har vært i kontakt med på familievernkontoret ønsker å endre samværet eller å endre bosted. Mange ungdom som lever med vanlig samværordning opplyser at de savner den forelderen de ikke bor fast sammen med. Dette kan tyde på at for noen barn er valget av to bosteder bedre enn den stabilitet ett bosted gir. Andre ungdom rapporterer det motsatte. De synes det er vanskelig å forholde seg til mangelen på stabilitet og tilknytning som delt bosted gir. De føler de blir boende i en bag.

6.1. Sammenfattende kommentar

Tall fra statistisk sentralbyrå i Sverige viser at i 2005 var andelen barn med delt bosted er størst i aldersgruppen fra 7 til 12 år. Blant de yngste og de eldste barna er det langt færre med delt bosted (Statistiska centralbyrå, 2007). Vi vet ikke hvorfor det er slik, men en forklaring kan være at det i Sverige er slik at økningen i bruk av delt bosted først og fremst har omfattet de yngre barna (Skjørten et. al., 2007). Skjørten og medarb. hevder at hvis disse familiene fortsetter å ha delt bosted i årene som kommer, vil vi etter hvert kunne se en økning av bruken av delt bosted også for den eldste aldersgruppen. Samtidig fremholder de hvor vanlig det er med endring av boordningen i løpet av barnas oppvekst, og at det ikke kan tas for gitt at en

avtale om delt bosted varer frem til barna er voksne. Endringer i bostedsavtaler kan skyldes ulike faktorer, blant annet at barnets medbestemmelsesrett øker med barnets alder.

Moxnes (2003) sin studie gikk i hovedsak på barns atferd etter skilsmisse, men det er også relevant i forhold til spørsmålet om delt bosted. Vil et barn på 12 år som har hatt flere positive atferdsendringer enn negative, endre sin atferd når det blir 15 år eller eldre, slik at man vil se flere negative atferdsendringer da? Og hva skyldes i så fall dette, er det utvikling, pubertet og ungdomstid, eller vil det være et resultat av skilsmissen? Kan det være slik at når man kommer til visse stadier i utviklingen, så vil det dukke opp spørsmål og vansker knyttet til foreldrenes skilsmisse som følge av barnets modning? Hvordan spiller dette i så fall inn ved delt bosted, vil denne bostedsformen øke, eller dempes disse atferdstrekkene? Eller bør man se denne atferden uavhengig av bosteds- og samværløsning? Her vil fremtidig forskning kunne bidra med innspill.

Er det slik at det finnes en grense for når man bør slutte å ha delt bosted, sett ut ifra barn, eller rettere sagt ut fra ungdoms alder og modning? Hvis vi som voksne skulle hatt to hjem å forholde oss til, hvordan hadde det påvirket oss i dagliglivet? Det er enkelt å se at det er praktisk å ha ett hjem. Sett ut ifra dette; hvor lenge skal man kunne forvente at ungdommer skal holde ut denne boformen? Etter som barn modnes, løsriver de seg mer og mer fra sine foreldre, og faktorer som stabilitet og fast base i forhold til vennekrets og aktiviteter står sterkere i fokus enn foreldrene. Dette kan være uforenlig med tanken om to hjem. Min slutning er at dette er det viktig å spørre ungdommen om. Det er essensielt å undersøke hva de selv mener er avgjørende faktorer for å ha delt bosted som boform og når de føler denne bostedsløsningen blir for krevende.

Det finnes både empiri og psykologfaglige resonnementer som tyder på at denne boformen ikke bør pådyttes ungdommer uten å gjøre dem til aktive deltakere i denne beslutningen. Her bør ungdoms medbestemmelsesrett være fremtredende. Det kan være vanskelig for barnet å utøve denne retten, og det er essensielt at foreldre tilrettelegger og trygger barnet slik at det finnes rom for barnets egne meninger. Et tiltak som det er funnet støtte for (f.eks. Haaland, 1988; Tjersland, 2001; Skjørten et. al. 2007) er å ha delt bosted som ordning etter samlivsbruddet slik at man får en overgangsperiode der både foreldre og barn blir trygge på kontakten i relasjonen. Deretter kan ordningen endres om dette er et uttrykt ønske eller man mener det vil gagne barnet.

7. ER BARN MED DELT BOSTED SPESIELT SÅRBARE FOR FORELDREKONFLIKTER?

Det foreligger lite forskning på konfliktnivå og delt bosted som sådan, men det finnes en del forskning som sier noe om hvordan barn reagerer på å være vitne til konflikter både mellom foreldre eller andre voksne. I tillegg finnes det intervjuundersøkelser og psykologfaglige resonnementer som belyser temaet.

Forskere som sier noe om dette tema er Friedman og Chase-Lansdale (2002). De mener at interpersonlige konflikter mellom foreldre, både i ekteskapet og etter, skaper et miljø som er preget av fiendtlighet, bitterhet, krangling og sinne for barnet. De er opptatt av at det er dette som skaper vansker for barnet, og at det ikke er skilsmissen som sådan. Dette støttes av Skjørten og medarbeidere (2007).

Cummings, Iannotti & Zahn-Waxler (1985) gjorde en studie der barn var vitne sine voksne. De fant at dette var en emosjonell belastning, og det førte til fysiologisk stress hos barnet. Andre studier kan vise til de samme resultatene når de sine voksne var foreldrene. Dette har blitt påvist både i laboratoriestudier og i hjemmet (El-Sheikh, Cummings, & Goetsch, 1989; og Hetherington, 1999). De konkluderer med at barn responderer negativt på å se sine voksne. Det er også foretatt metastudier som viser at ekteskapskonflikter er relatert til atferdsvansker hos barn og ungdom. Man har funnet overhyppighet av aggressiv atferd sammen med jevnaldrende, nedsatt psykologisk velvære og nedsatt sosial fungering (for eksempel Reid & Crisafulli, 1990).

Videre har man funnet at konflikter mellom foreldre er relatert til større forekomst av atferds- og tilpasningsvansker hos barn og ungdom i alle aldersgrupper. Det er også funn som tyder på at konflikter mellom foreldre kan predikere emosjonelle forstyrrelser og atferdsproblemer både i barneårene og i ungdomsårene. (Cummings, Davies & Simpson, 1994; Davies & Cummings, 1998; Shaw, Winslow & Flanagan, 1999).

Moxnes & Winge (2000) undersøkte foreldres samarbeid etter skilsmissen. De fant at i overkant av 10 prosent hadde lite eller ikke noe samarbeid og omtrent 10 prosent samarbeidet ikke og hadde et meget konfliktfylt foreldreskap. Dette viser at det finnes en del foreldre som ikke får til et meningsfylt samarbeid og hvor forholdene preges av konflikter.

Skjørten & Paul (2001) intervjuet daglige ledere ved 20 av Norges krisesentre. Intervjuene fokuserte på spørsmål om konfliktnivå mellom foreldre angående barnefordeling, foreldresamarbeid etter samlivsbrudd og barnas situasjon og samvær. De fant at i de familier som er i kontakt med krisesentrene er det ofte et høyt konfliktnivå knyttet til barnefordelingen. Flere av de daglige lederne mente også at det var en sammenheng mellom alvorlighetsgrad av vold i samlivet og konfliktnivået i spørsmålet om barnefordeling. Skjørten & Paul (2001) forventet å finne at en stor del av kvinnene ville være negative til samvær mellom far og barn. Dette stemte ikke, de fant at flesteparten av kvinnene ønsket at far og barn skulle opprettholde kontakten. Ut fra kvinnenes vurdering av barnets beste, fedrenes omsorgsevne og videre foreldresamarbeid, ville de at barna skulle bo hos dem og ha samvær med far. Ingen av krisesentrene hadde erfaring med at kvinnene ønsket delt bosted. De begrunnet dette med det høye konfliktnivået og det vanskelige samarbeidsklimaet. Skjørten & Paul (2001) konkluderer med at foreldres konflikter før og etter et samlivsbrudd kan skape store vansker for barnet. Når det gjelder vold, kan man se mer aggressive atferdsmønstre hos barnet. For noen gjelder dette fysisk vold som ofte rettes mot mor. I tillegg kan konflikter mellom foreldre føre til lojalitetskonflikter for barnet. Noen barn løser dette ved å velge side, og dermed avvise den ene forelderens. Dette gjelder ofte den eldste av barna. Den eldste har ofte vært mest deltakende, for eksempel ved å være vitne til vold og trakassering og ved å forsøke å beskytte mor. Dette kan føre til at søsken splittes fordi yngre søsken føler seg tryggere på far. Resultatet blir at noen vil til far, mens andre bryter kontakten.

Et vanlig psykologfaglig resonnement er at det å utsette barn for foreldres konflikter er skadelig for barn over lengre tid. Dette knyttes til at det er stressende for barn, særlig fordi de er særdeles lojale, og får store vansker når de føler de blir presset til å ta parti. Dette støttes av Skjørten og Paul sin studie (2001). Dessuten er det mye utrygghet knyttet til dette. Barn ofte ikke innsikt i foreldrenes konflikter, og har en tendens til å tillegge seg selv en for stor rolle. I tillegg påtar de seg ofte et større ansvar enn de egentlig har forutsetninger for å takle. Og når de ikke lykkes i sine forsetter resulterer det fort i dårlig samvittighet. Barn har ikke innsikt i alle aspekter ved voksnes liv, og hvis de blir pålagt en for stor byrde, kan dette være skadelig (Tjersland, 2001).

Tjersland (2001) peker på at det er to typer konflikter man vanligvis møter på i arbeidet med foreldre som gjennomgår et samlivsbrudd. Den ene er at far ønsker å få være mer tilstede som far enn det han får anledning til å være, og den andre er at mor ønsker far mer på banen som far for barna.

Koch & Walstad (2005) fremholder at barn kan reagere ganske ulikt på konflikter mellom foreldre. Noen reagerer med uro, konsentrasjonsvansker, sosiale problemer, utagerende atferd eller tilbaketrekking og isolering. Andre reagerer lite, eller ikke i det hele tatt. Også varigheten av problemene kan være forskjellig, noen barn får relativt langvarige forandringer, mens andre barn sliter en liten periode, før de igjen fungerer som tidligere (Galtung, 1998). Koch & Walstad (2005) skiller mellom to typer konflikter; situasjonsbetingede og personbetingede. Konflikter som er gjennomgripende kalles personbetingede. Slike konflikter er ofte preget av at en eller begge parter konsekvent ikke evner å ta den andres eller barnets perspektiv. Disse personene har også redusert evne til å se andres behov og interesser. De er opptatt av egne rettigheter og krenkede følelser, og de forutsetter at den andre parten eller barnet skal endre seg. Denne manglende innsikten ledsages gjerne av en redusert evne til å se sitt eget bidrag i konflikten.

En situasjonsbetinget konflikt er kjennetegnet av å være en konflikt mellom til ellers velfungerende parter som er knyttet til en vanskelig livssituasjon for den ene eller begge.

Koch & Walstad (2005) hevder at de aller fleste konflikter mellom to alminnelig velfungerende parter vil la seg løse etter en periode, selv om konflikten kan være ganske stor til tider.

Videre hevder Koch & Walstad (2005) at vedvarende og sterke konflikter mellom omsorgspersoner ofte vil redusere kvaliteten på omsorgen. Noen barn kan dessuten ha en viss betinget sårbarhet for vanskelige omsorgsforhold og risikoerfaringer. Dette øker sannsynligheten for utviklings- og tilpasningsvansker ytterligere. Koch & Walstad (2005) konkluderer med at konflikter kan påvirke barns utvikling og fungering betydelig hvis konfliktene har høy intensitet, varer over lang tid og oppleves som potensielt farlige for barnet. Konflikter som har vart lenge før samlivsbruddet og fortsetter etterpå, vil representere den største belastningen. Hos barnet vil slike belastninger øke sannsynligheten for utagering eller tilbaketrekning. Andre negative effekter er først og fremst modell-læring av konfliktatferd, manglende sosiale ferdigheter, stressreaksjoner og problemer med affektregulering. Hvis konfliktene utspilles med barnet som hovedtema øker i tillegg sannsynligheten for at barnet vil plages av skyld, skam og angst. Tilslutt hevder de at konflikter også kan berøre barn indirekte hvis de fører til at foreldrene får nedsatt sin omsorgskapasitet.

Kvaran (2001) har undersøkt de familier man antar har hatt det vanskeligst i forbindelse med skilsmisse. Disse familiene er preget av rusproblemer, psykiske vansker og mishandling.

Herav kan man trekke slutninger om et høyt konfliktnivå. Barna gav uttrykk for at foreldrene var lite tilstedeværende i den daglige omsorgen og at kontakten mellom dem var dårlig. De problemene disse barna står overfor er ikke direkte knyttet til samlivsbruddet og skilsmisseprosessen. De har preget foreldrenes ekteskap og utviklet seg over tid. Kvaran hevder at hvis man hadde studert disse familiene før skilsmissen, ville man med stor sannsynlighet observert de samme problemene. Dette er hva Koch & Walstad (2005) betegner som personbetingede konflikter. Kvaran (2001) mener at det er stor fare for at de barn som har vokst opp under slike forhold, vil være tvunget til å leve videre med disse hvis familien har en bostedsordning som delt bosted. Derimot kan en annen samværsform der man får avstand og som ikke krever et så tett samarbeid, kanskje bidra til å dempe de vanskeligheter familien har stått overfor i ekteskapet, slik at barna får en bedre hverdag. Koch & Walstads (2005) teori om konflikter støtter dette.

Når det gjelder konflikter mellom foreldre med småbarn. Hevder Haaland (2002) at barnet vil være svært sensitiv for sterke konflikter eller andre ekstreme emosjonelle reaksjoner hos de voksne etter samlivsbrudd. Konflikter mellom foreldre kan vekke sterk redsel og barnet kan få følelsen av katastrofe. Barnet kan få ulike reaksjoner som å skrike, tiltrekke seg oppmerksomhet eller bli apatisk og stenge av. Haaland (2002) fremholder at dersom konfliktene fortsetter etter samlivsbruddet, vil små barn forsøke å bidra til harmoni. De vil overveldes av kamper mellom foreldrene, og dersom de ikke blir sett og anerkjent for sin egen atferd, vil deres uro bli værende. Hun understreker at her kan skapes en vond sirkel.

Kirsti Haaland (1988) viser til at det i begrunnelsen for valg av delt bosted ligger en gjensidig aksept for hva den andre betyr som forelder for barnet. Hun mener at gjensidig tillit og respekt for hverandre som foreldre er et essensielt aspekt for at en ordning som delt bosted skal fungere. Hvis det er et høyt konfliktnivå mellom foreldre kan det være slik at man ikke stoler på hverandre i foreldrerollen og at man undergraver hverandres tillit, i verste fall, i barnas påhør. Under slike forutsetninger er det vanskelig å tenke seg at delt bosted kan fungere.

Andre har et annet syn. For eksempel Ekeland & Myklebust (1997). I deres undersøkelse ble foreldrene bedt om å vurdere konfliktnivået seg i mellom før mekling og ett år etter mekling. De fant at konfliktnivået mellom de foreldre som hadde valgt delt bosted var betraktelig redusert. Foreldre som valgte fast bosted hos mor hadde et middels konfliktnivå før mekling og økt konfliktnivå ett år senere. Foreldre som avtalte fast bosted hos far hadde høyest

konfliktnivå både før og etter deling. Ekeland & Myklebust (1997) begrunner dette funnet med at ordningen i seg selv fører til nedgang i konfliktnivå. Ordningen innebærer et kompromiss der ingen vinner eller taper kampen om barna. Dette gjelder på flere områder som prestisje, tid med barna og økonomiske forhold.

Kuhn (1996) støtter dette. Han hevder at delt bosted er en bedre ordning enn vanlig samværløsning. Han sier videre at ved konflikter mellom foreldrene, er de ulike bostedsløsningene like gode. Kuhn hevder at ved delt bosted vil ikke konfliktnivået øke, men enten være på samme nivå som ved vanlig samvær eller det vil reduseres. Han fremhever videre at konflikter er basert på uenighet i forhold til hvem som skal ta avgjørelser angående barnet og hvordan man oppdrar barnet. Derfor vil disse konfliktene avta når begge foreldrene er likestilte i den daglige omsorgen.

Andre hevder at den skjevheten som ligger i dagens barnelov der én primæromsorgsgiver er normen, er det som gir grobunn for konflikter mellom foreldre (f.eks. Dahlén, 2007).

7.1. Sammenfattende kommentar

Man regner med at omtrent 90 prosent av foreldrene som gjennomgår et samlivsbrudd, klarer å legge uenighetene bak seg, eller i det minste tar hensyn til barnas behov til tross for konflikter, sorgen over tapt kjærlighet og mindre tid med barna (Koch, 2000).

Barn i familiekriser er som sagt ofte lojale, og strekker seg langt for at de voksne skal få tilfredsstilt sine behov. Denne omsorgen fra barna kan misbrukes dersom foreldrene overlater det å fatte beslutninger om familiens videre liv til dem. Det å ha respekt for barn, ta i mot deres omsorg, og samtidig påta seg ansvaret for valg av samværsformer, er en stor utfordring for de voksne. Når disse beslutningene skal tas samtidig med egne krisepregede reaksjoner på samlivsbrudd, forstår man hvor krevende denne livsomformingen kan være, og hvorfor den kan virke så skremmende.

Når man finner store konflikter i et samlivsbrudd med barn er det en kjensgjerning at mange foreldre mister respekten for hverandre. Det skjer både gjennom det som blir sagt og det som blir gjort. Det øker også tendensen til å angripe hverandre som foreldre. På denne måten

forsvinner tillit, og fordi man selv ønsker det beste for barnet, kan det være vanskelig å se at den andre part, som man ikke lenger respekterer som forelder, ønsker det samme. Dette er en vanlig problematikk man støter på etter samlivsbrudd mellom foreldre (f.eks. Campbell, 1994, Tjersland, 1992).

Skjørten og medarb. (2007) stiller et viktig spørsmål, nemlig om delt bosted er mer konfliktdempende enn andre samværsordninger. Noen studier mener å ha påvist dette (f.eks. Ekeland & Myklebust, 1997).

Skjørten et. al. (2007) peker på at undersøkelsen til Ekeland & Myklebust omfattet endringer i konfliktnivået ett år etter mekling. Det kan dermed ikke utelukkes at endringene som ble registrert i konfliktnivået, i hovedsak dreide seg om situasjonsbetingede konflikter. Dessuten ble undersøkelsen gjennomført på et tidspunkt der delt bosted var en mer uvanlig bostedsform enn det er i dag. De forbigående konfliktenes mellom foreldrene som inngikk avtaler om delt bosted for noen år siden kan henge sammen med at valget var et markant brudd med det som var det vanlige og selvsagte valget på den tiden, nemlig bo hos mor og samvær med far.

Andre kritikere hevder at det er svakheter ved forskningen som gjør at man ikke skal legge altfor stor vekt på disse funnene. Blant annet var utvalget lite og det kan heller ikke sies å være representativt (f.eks. Tjersland, 2001; Østby, 2005). Utvalget bestod av 22 personer som hadde valgt ordningen (Ekeland & Myklebust, 1989; Ekeland, 1994; Ekeland & Myklebust, 1997). Man regner med at de familier som deltok var ressurssterke og velfungerende.

I tillegg har det blitt påstått at konflikter henger sammen med barneoppdragelse, og at løsningen på konflikten er at begge får delta. Andre hevder at hvis man bare blir likestilt i lovens forstand vil konflikten dempes. Dette er en altfor enkel og snever fremstilling av feltet. Vi vet at det er mange årsaker til konflikter mellom foreldre, og kompleksiteten av konflikter må ikke undervurderes. Når det gjelder lovgivningen i dag vil det gås nærmere inn på den senere, det som uansett kan nevnes er at det står ingenting om at mor er den foretrukne omsorgspersonen i barneloven.

Det finnes også mange eksempler på at foreldrekonflikter ikke behøver å bli løst selv om foreldrene deler likt. Det har vært en stor debatt om dette i media der en rekke fagfolk har gått ut og sagt at slike vedvarende og dyptgående konflikter resulterer i en omsorgssvikt mot barna. Dette sier noe om hvor alvorlig det er for barna hvis de lever med en bostedsløsning foreldrene ikke greier å få til å fungere. Og derfor er det viktig å velge en bostedsløsning ut fra hvordan det kan fungere for barn. Det blir farefullt når likestillingsprinsipper mellom mor

og far skal legge premissene for de ordningene som etableres for barn. Dette vil belyses nærmere senere i oppgaven.

Man kan også spørre seg om noen av samværsordningene kan fungere godt under konfliktfylte forhold. Er delt bosted noe verre enn vanlig samvær? Det som kjennetegner delt bosted er behovet tettere samarbeid, og tettere kontakt mellom foreldrene i hverdagen, og under slike forhold vil barnet oftere kunne utsettes for kryssilden mellom foreldrenes konflikt. Dette kan også være avhengig av barnets alder. Det kreves muligens mer kontakt mellom foreldrene når barna er små, enn når de er i ungdomsårene og styrer mer av sin egen tilværelse.

Så hva skjer i en høykonflikt familie om har delt bosted? Greier mor å stole på at Peder har det bra hos far? Og greier far å stole på at mor ordner nye vinterjakker? Dette høres kanskje ut som bagateller, men man må huske at ethvert slikt moment er roten til uro og krangel for disse familiene, og da er det ikke vanskelig å forstå at disse barna opplever en stressende og anspent hverdag. Det mulig at det er her man må sette inn ressurser. At man når lenger ved å fokusere på hvilke familier der delt bosted ikke vil fungere, isteden for å sette en mal for hvordan det burde være.

Hvis man skal dra noen slutninger kan man si at på grunn av det tette samarbeidet mellom foreldre med delt bosted så vil barnet bli mer eksplisitt utsatt for deres konflikter enn ved vanlig samværsordning. Dette gjør at barn med delt bosted er mer sårbare for foreldrekonflikter. Kritikerne hevder at konfliktene vil dempes med en boordning som delt bosted. Dette er ikke et holdbart argument. Det er lite forskning som støtter dette, og den forskning som finnes er preget av små utvalg som ikke er representative. I tillegg er det som nevnt slik at konflikter er et komplisert felt. Alle konflikter er ikke grunnet i samme årsak. Noen er mindre alvorlige og situasjonsbetingede. De vil dempes over tid ettersom situasjonen rundt familien stabiliserer seg. Andre konflikter er mer alvorlige og gjennomgripende, og vil preges av å være av langvarig art. Ulike former for konflikter har altså ulike utfall, og man kan derfor ikke dra felles slutninger.

Det vil være interessant om videre forskning ser nærmere på hvordan de forskjellige formene for konflikter påvirker delt bosted, slik at man kan få mer kunnskap til for eksempel både i forebyggende arbeid og i meklingsprosessen.

8. HVA SIER BARN SELV OM DELT BOSTED?

Det finnes lite empiri på dette feltet, og det har kun vært gjennomført noen få studier i Norge. I tillegg finnes det en noen psykologfaglige resonnementer på bakgrunn av at fagfolk møter mange barn og ungdom. Det er knyttet visse utfordringer til å innhente denne informasjonen.

I Haalands (1988) intervjustudie ble også barn intervjuet. De fleste av barna hadde samlivsbruddet minst 3 år bak seg. Hun fant at barna ofte sammenlignet seg med andre barn som også hadde opplevd et samlivsbrudd, men som hadde vanlig samværsordning. Barna uttrykte at de følte de hadde det bedre enn disse. Flere nevnte viktigheten av å få beholde kontakten med far og hans familie. Dessuten var det av stor betydning at de fikk etablere et godt forhold til nye barn i mors eller fars familie. I tillegg ga flere av barna uttrykk for å leve i en større familie og ikke en delt familie. Dette støttet foreldrene. Haaland (1988) konkluderer med at det er en forutsetning at alle parter aksepterer at delt bosted innebærer en utvidelse av familien for at ordningen skal kunne fungere godt for barnet.

I tillegg understreket barna i studien særlig hvor bra det var å ha foreldre som bodde nær hverandre, fordi det gjorde det enklere å beholde kontakten med venner. Studien viser også at barn prøver å ta vare på familien etter en splittelse, selv om foreldrene forsøker å late som de kan begynne helt på nytt. Haaland (1988) understreker viktigheten av å ikke undervurdere barns lojalitet og ansvarsfølelse.

I undersøkelsen fikk barna i oppdrag å plassere figurer som skulle gjenspeile familien. Dette skulle vise hvor nær de følte seg foreldrene. Haaland hevder at graden av konflikt gjorde utslag på plasseringen. Der det var store motsetninger mellom foreldrene plasserte barnet seg mer alene, enn der konfliktene var små.

For flere av ungdommene ble det uttrykt ønske om å bo mer stabilt hos én. Begrunnelsen for dette var praktiske hensyn og kontakten med venner. I tillegg sa flere av barna at det var lettere å bo hos en av foreldrene etter og hatt delt bosted. Dette var fordi man fikk muligheten til å etablere et like godt forhold til begge, og derfor følte de seg friere til å bo mer ett sted i en fase der venner og sosialt nettverk fikk større plass.

Haaland (1988) fremhever til sist at barna var ved samlivsbruddet opptatt av at fordelingen skulle være rettferdig for begge foreldrene, og at ingen av dem skulle føle seg alene og forlatt. I Skjørten og medarbeideres (2007) intervjustudie fant man at felles for alle barna var at de fortalte om en sorgperiode som overlappet med en periode med praktiske tilpasninger. Det

skjedde etter hvert en normalisering av tilværelsen når ting ble rutine, og de ikke behøvde å bruke så mye ressurser på den nye situasjonen. Det varierte hvor lang tid disse periodene varte. Der det var et konfliktfyllt forhold mellom foreldrene fortsatte barna å leve i et spenningsfelt. I denne studien levde fem barn under slike forhold. Nesten halvparten av barna fortalte at det hadde vært lite konflikter mellom foreldrene fra starten. Like mange fortalte at det hadde vært merkbare konflikter i begynnelsen, men at disse hadde avtatt etter hvert. De barna som ikke hadde opplevd et høyt konfliktnivå mellom foreldrene, understreket at dette hadde vært viktig for å få til en normal hverdag med delt bosted. Skjørten et. al. (2007) peker på at barn oppfatter mer enn foreldrene tror og at de er sensitive for stemninger og spenninger mellom dem. Barna lærer seg å lese foreldrenes reaksjoner, selv om det også er store forskjeller i hva slags forståelse de har.

Godt over halvparten av barna sa at de pratet med begge foreldrene. En liten gruppe fortalte at de ikke hadde den formen for nærhet med noen av foreldrene. Dette gjaldt barn hvor konfliktnivået mellom foreldrene tidligere hadde vært høyt. Noen av barna snakket heller ikke om hvordan de trives med bostedsordningen, og de syntes det var vanskelig å ta opp sider ved dette som de tenkte mye på.

Barnets ønske om å videreutvikle tette relasjoner til foreldrene gjennom delt bosted setter visse premisser for foreldreskapet. Dette fører i de fleste tilfeller til at fedrene øker omsorgsinnsatsen overfor barnet, og blir tydeligere som person. Mødrene omtales i mindre grad av barna i undersøkelsen. Skjørten et. al (2007) hevder dette henger sammen med at de allerede har en grunnleggende plass i barnas tilværelse. Mødrene ble for eksempel oppfattet som tilgjengelige også i den perioden barna bodde hos far.

I tillegg fant Skjørten et. al. (2007) som Haaland (1988), at mange av barna var opptatt av å opprettholde like mye kontakt med begge foreldrene, for å sikre en rettferdig ordning for begge foreldrene på. Denne omsorgen og lojaliteten til foreldrene kan medvirke til barnet strekker seg langt ved samlivsbruddet. Her er det viktig at foreldrene er lydhøre overfor barnets behov når bruddet kommer på avstand (Haaland, 1988).

Omtrent to tredjedeler av barna sier at de har noen regler som er felles hos begge foreldre, og andre som er forskjellige. Ingen av dem med felles regler hadde hatt et høyt konfliktnivå, og de fleste hadde foreldre som hele tiden hadde samarbeidet godt. De praktiske forholdene ved delt bosted var det barn rapporterte som mest slitsomt. Mange opplevde at dette er var et område man selv etter flere år med delt bosted ikke fikk bedre kontroll over. I tillegg er det

interessant at barna rapporterte at de var den drivende kraften i å få til forandringer i bostedsavtalen, eller å få til forandringer i den livssituasjonen de levde i.

De fleste barna beskrev de ingen store kjønnsforskjeller i omsorgsytelsen når foreldrene var alene om omsorgen for barna. Skjørten om medarbeidere (2007) peker på at dette kan være fordi det er vanskelig å sette ord på disse forskjellene. Dessuten kan det henge sammen med at en del foreldre var likestilte i forhold til barneomsorgen og husarbeidet før samlivsbruddet. Det viser seg derimot at når det kommer inn nye partnere i familien blir det for en del slik at husholdet blir preget av et tradisjonelt rollemønster. Dette gjelder ofte der fedre får en ny samboer som overtar hovedansvaret for barneomsorg og husarbeid.

I studien skulle barna tegne familien sin. I de fleste tilfeller ble nye familiemedlemmer innlemmet, men i noen tilfeller ble ikke steforeldrene inkludert til tross for at de hadde levd sammen som en familie i flere år. I ett tilfelle ble heller ikke halvbroren regnet med. Uten å legge for stor vekt på betydningen av tegningene, antyder Skjørten og medarbeidere (2007) at dette kan henge sammen med hvor distansert steforeldrene står i barnas tilværelse, og hvor sterkt barna fortsatt opplever at den opprinnelige familien er en enhet.

De fleste barna snakket positivt om foreldrenes nye partnere, men det var allikevel sider ved forholdet de opplevde som vanskelig. For eksempel når den nye kjæresten flyttet inn eller når det kom nye barn til verden.

I tillegg av det en del av barna i studien som hadde en konfliktfylt relasjon til foreldrenes samboere. Dette opplevde de som svært slitsomt, og det preget tilværelsen på en negativ måte. De var spesielt sensitive for å bli urettferdig behandlet i forhold til halvøsken eller stesøsken. Opplevelsen av å bli likt og anerkjent var også viktig, i tillegg til at den nye partneren godtok at de fikk den særlige plassen og oppmerksomheten som de både forventet og krevde. Det er noen flere som rapporterer om vanskelige forhold til stemødre enn til stefedre, dette gjaldt uavhengig av barnas kjønn. Dette kan henge sammen med at familien som nevnt faller tilbake til et tradisjonelt rollemønster når husholdet igjen består av to voksne, der kvinnene påtar seg ansvaret for barneomsorgen. Dette kan muligens oppfattes som invaderende av barna.

Når det gjelder sosialt nettverk fortalte nesten to tredjedeler av barna at de hadde lik kontakt med venner uansett hvem av foreldrene de var hos. Dette gjaldt de barna der foreldrene bodde nær hverandre, eller som var gamle nok til å ha kontakt med venner uavhengig av avstand.

I forhold til medbestemmelse opplevde de fleste barna at delt bosted ble bestemt av foreldrene. Det foregikk som oftest slik at foreldrene la fram dette som en løsning de var blitt enige om. Barna kjente ikke til grunnlaget for valget, og om foreldrene hadde vært enige eller om det var et resultat av forhandling. En del ble forelagt dette som et forslag, der de ble spurt om de hadde motforestillinger. Flere av barna sa de ble glade for forslaget, og det førte til at de ikke hadde så mye å si. Flere påpekte også at det ville vært helt uholdbart for dem å bli stilt overfor et valg mellom hvem av foreldrene de skulle bodd mest hos. Valg av bosted vekker ofte følelser knyttet til det å måtte velge mellom foreldre. Barn kan komme i en vanskelig posisjon. Ofte besvarer barn spørsmål som berører lojalitet på en unnvikende eller på svært generelle måter.

En del av barna begrunnet sitt ønske om delt bosted fordi det var rettferdig for foreldrene. De tok ansvar for foreldrene, sett ut ifra hva de anså var viktig og riktig for dem. Skjørten et. al. (2007) hevder at det ikke bare er vanskelig å konfrontere den ene forelderen med at de velger den andre. Ofte er det også vanskelig å skille mellom hva som er deres egne ønsker og hva som er omtanken for foreldrene. Barn er avhengige av og emosjonelt knyttet til foreldrene, dette styrker ønsket om en tett relasjon. Når de blir eldre, er det enklere å skille hva som er viktig for egen del og hva som er rettferdig for foreldrene.

Alle ungdommene i studien pekte på at likeverd og mulighet for innflytelse var helt vesentlig for den tillit og tilknytning de hadde til foreldrene. Skjørten et. al. (2007) konkluderer med at utfordringen for å ivareta barns medbestemmelse er å sikre denne opplevelsen av likeverd og mulighet for innflytelse også for de barna som ikke klarer å uttrykke egne følelser og behov. Mange av barna opplevde at de hadde en mulighet til å påvirke i forhold til boordning. En tredjedel fortalte at foreldrene tok avgjørelsene alene. Det var, ikke overraskende, de eldste barna som tok flest avgjørelser selv, nesten alle barna i undersøkelsen hadde over tid, selv bidratt til å justere de praktiske ordningene.

Skjørten og medarbeidere (2007) fant at hvis foreldrene hadde et konfliktfylt forhold, fant barna det vanskelig å ta opp saker ved boordningen som de ikke var fornøyd med. Skjørten et. al (2007) peker på at selve konflikten kan også være en årsak til at ting ikke fungerer som det skal. Flere av ungdommene i undersøkelsen ga uttrykk for at når det var et høyt konfliktnivå mellom foreldrene, så kunne det være vanskelig for foreldrene å skille mellom egne ønsker og behov, og hva som var den beste løsningen for barnet.

Noen av barna i undersøkelsen var ikke fornøyd med boordningen. Med unntak av ett barn, var dette noe de hadde store problemer med å formidle til foreldrene. Særlig var de redde for å såre en av dem ved å foretrekke å være hos den andre. Barna løste dette ved å være løsningsfokuserte og de valgte å fokusere på det positive i situasjonen de levde i, og ikke lengte tilbake til noe som ikke kunne gjenskapes.

Reidar Hjermann (Dagsavisen 27.01.2007) hevder at mange barn som tar kontakt med Barneombudet synes det er slitsomt å flytte mellom to hjem, men at de sier at de ønsker dette fordi de ikke vil såre sine foreldre.

Trond Østby hevder at når foreldrene får til et godt samarbeid ser det ut til at barn i alderen 6-12 år selv foretrekker delt bosted. Barna opplever dette som mest rettferdig både for seg selv og foreldrene. Han setter allikevel spørsmålsteget ved ordningen og spør om barna ofres for viktigheten av foreldrenes likestilling, eller om ordningen fremhever to likeverdige og tilstedeværende rollemodeller.

8.1. Sammenfattende kommentar

Det er viktig at barn skal høres, ikke bare moralsk og politisk, men også i forskning. Men det finnes lite empiri som sier noe om barns meninger. Mye av grunnen til dette er at det finnes et dilemma knyttet til hvor mye tiltro vi kan ha til det barn sier. Dette er særlig i forbindelse med temaer som berører barns lojalitet til foreldre. Grunnen til at vi har så lite empiri, er dels at det er vanskelig å komme til barn og dels at verdien av det barn sier påvirkes av lojalitet.

Det å anvende et barneperspektiv innebærer å studere barn og barns virkelighet på barns premisser, lytte til barn og forsøke å se verden gjennom barns øyne (Haugen, 2001). Barn gir ofte andre svar enn det vi forventer oss, og som ofte bryter med etablerte normer og tradisjonelle oppfatninger om hvordan verden skal være. Som voksne har vi lett for å overføre våre standarder og tankemodeller til også å gjelde for barn, og vi er vant til å bestemme over hva barn er store nok til å mene noe om, og hva de i kraft av sin posisjon ikke kan sette seg inn i eller ha relevante meninger om. Haugen mener det er naivt å tro at dette ikke virker inn på vår forskningsprosess. Som voksne har en tendens til å posisjonere både seg selv og barn ut

fra en voksenmal. Med dette menes at vi har en tendens til å si for eksempel at 'barnet er for liten til de klærne', i stedet for at vi sier at 'klærne ikke har riktig størrelse'. Budskapet i disse to utsagnene er det samme, nemlig at gjenstanden ikke passer barnets behov, men slik vi ofte snakker, er det barna som ikke passer til gjenstanden eller aktiviteten.

Sviggum (2000) fremholder viktigheten av det å ta barna på alvor. Hun mener at når det gjelder barns beste, har dette ofte blitt definert via informasjon fra voksne, og barnet har dermed blitt objektet for våre tiltak. I dette ligger det en implisitt forståelse av at voksne vet best hva barna trenger. På en side er det viktig å ikke frata foreldrene ansvar og plikt overfor barnet, og ikke minst å underminere deres forståelse av sitt barn. På den annen side er det også essensielt å løfte barna frem slik at de blir synlige og at de blir hørt. Dette synes å være svært viktig der det er et høyt konfliktnivå mellom foreldrene. Her kjemper de om hva som er barnets beste, uten at å nødvendigvis se barnets behov fordi konflikten med den andre part skygger for utsikten.

Argumenter som brukes mot å snakke med barn er for eksempel at maktrelasjonen mellom den voksne og barnet er ujevn, barnets lojalitet, og om barn kan skille mellom fantasi og virkelighet (Sviggum, 2000).

Det er interessant å se nærmere på om det finnes viktige faktorer som påvirker familien, som kan kartlegges ved å spørre barna. Det er jo slik at det er de voksne som organiserer hverdagen for familien, og dette skjer ut ifra et voksent perspektiv eller ståsted. Gjør dette at vi overser noe som kan være av positiv eller negativ betydning for barna og familien som sådan? Og er dette noe man kan finne svar på når man spør barn? Et eksempel var en familie som hadde bytte mellom foreldre på fredager. Dette syntes foreldrene var naturlig fordi da starter helga og da er det litt ekstra kos og hygge. Det viste seg at barna syntes det var svært stressende å ha bytte på fredager, fordi da var at planene for helgen allerede bestemt av den forelderen de skulle til. Dette gjorde at de følte at de ikke fikk være en del av planleggingen, og reaksjonene på dette kunne prege hele helgen. Da familien forandret byttedag til mandager, fungerte det langt bedre for barna. I motsetning til tidligere ga de ga uttrykk for stor tilfredshet med boordningen. Dette eksempelet viser hvor lite som skal til for å gjøre en stor forandring i et barns liv. Fremtidig forskning bør gå nærmere inn på om det er noe vi voksne overser ut ifra vårt ståsted.

Ut ifra barns egen opplevelse av delt bosted vektlegges viktigheten av å beholde et nært forhold til begge foreldrene, og i stedet for tap blir det en utvidelse av familien. Det kan se ut til at far kommer mer på banen etter samlivbruddet fordi med delt bosted krever det mer i forhold til barneomsorg. Far blir tydeligere for barna. Dette er et positivt trekk ved delt bosted. Det skal nevnes at det ser ut til at de får en annen rolle når en ny partner flytter inn. Barna er gjennomgående opptatt av foreldrenes rettferdighet og de jobber hardt for å opprettholde balansen mellom dem. Deres lojalitet er det viktig å ikke undervurdere. Til sist skal deres evne til å tenke positivt nevnes. Funn tyder på at de fleste barn har en spesiell evne til å tenke positivt og gjøre det beste ut av sin livssituasjon. Dette pågangsmotet barn ser ut til å inneha er det verdt å merke seg.

9. KAN FAMILIEKULTUREN SLIK DEN HAR VÆRT (OG SLIK DEN BLIR) GI FØRINGER FOR VALG AV BOSTEDSLØSNINGER?

I Norge, har familien gjennomgått dyptgripende endringer de siste hundre årene. Og de største endringene har vi sett de siste 30 årene. Den forandringen som har vært mest slående er at det har blitt stadig flere og mindre familieenheter. Og den familietypen som øker mest er mor og barn, alenemødre (Ekeland, 1994).

Ifølge Eisler (2002) vil det over tid utvikle seg et sett med mønstre for interaksjon i familien, og disse vil etter hvert bli relativt stabile. Disse interaksjonsmønstrene henger sammen med de foreskjellige familiemedlemmenes persepsjoner, forventninger og overbevisninger. Noen av disse faktorene deles av flere medlemmer, og de kan også bli relativt stabile. Noen interaksjonsmønstre er relatert til strukturen, eller den hierarkiske organiseringen i familien. Mer komplekse mønstre som for eksempel hvordan en familie håndterer uenighet og konflikt vil også være karakteristisk for hver enkelt familie (Eisler, 2002).

Familien er ikke en statisk enhet. Omforminger skjer gjennom en families livsløp (Haaland, 1988). Stabilitet og muligheter for prediksjon i familiens miljø er et viktig aspekt ved familielivet, siden dette miljøet skaper konteksten hvor individuelle utviklingsbehov til hvert av familiemedlemmene blir møtt (Eisler, 2002). Endring i familiestruktur krever i varierende grad omlegging av det totale livsmønster, for eksempel drastiske endringer i arbeidsforhold.

I intervjuene av barn fant Skjørten og medarbeidere (2007) at for de aller fleste barna i deres studie, hadde samlivsbrudd og delt bosted ført til at familiefellesskapene utvidet seg. En bekymring som har vært ytret når det gjelder barn som gjennomlever et samlivsbrudd, er at de får et mindre sosialt nettverk. Årsaken til dette er at de mister kontakten med familien til den forelderen som flytter. Skjørten et. al. (2007) hevder at om barna lever med delt bosted, er det større sjanse for at det sosiale nettverket videreføres, fordi begge foreldres relasjoner er bidragsgivende relasjoner. I tillegg kan det se ut til at det er flere foreldre som etablerer forhold med en ny partner når man har en bostedsordning som delt bosted, i forhold til de som har vanlig samværsordning.

Når foreldrene blir samboere med nye partnere, innebærer delt bosted at barna ikke bare er på besøk, en er en del av hverdagen i det nyetablerte forholdet. Dette krever at relasjonen mellom barn og steforeldre avklares i større grad enn om de bare er på besøk. Når en ny familie formes på denne måten ser det som tidligere nevnt ut til at far ofte faller inn i en mer tradisjonell omsorgsrolle med mindre ansvar for barneomsorg og husarbeid. Skjørten og medarbeidere (2007) hevder at forholdet til barnet dermed endrer seg fordi far ikke inngår like tett i de praktiske gjøremålene. For mødrenes del, slik de beskrives av barna, ser det ut til at de fortsetter å være nær barna i omsorgsrollen og at de gir rom til stefedrene. Dette kan tilføre familien ekstra ressurser og en annen type voksenkontakt (Skjørten et. al. 2007).

Moxnes & Haugen (1998) undersøkte hva som kjennetegner dagens ektepar som gjennomgår skilsmisse. De fant at samliv mellom mann og kvinne fortsatt er preget av tradisjonelle rolle i større grad enn antatt. For eksempel var ekteskapet til de aller fleste i undersøkelsen basert på en kjønnsdelt og tradisjonell arbeidsfordeling der kvinnene hadde hovedansvaret for barneomsorgen og husarbeidet. Dette støtter funnene fra Skjørten og medarbeideres (2007) studie.

Det hevdes også at familiesystemer kan både beskytte barnet i interpersonlige konflikter mellom foreldre og påføre barn store belastninger. Skilsmisse kan føre til at konflikter dempes, men også lede til en tilspissing av konfliktnivået, for eksempel i forhold til kontakt som oftest mellom en av foreldrene eller barnet. Dette ser man for eksempel når det er signifikante kulturforskjeller mellom foreldrene, eller når ekteskapet i utgangspunktet var en kontrakt mellom to familier i motsetning til to mennesker (Nikapota, 2002).

Sett fra et profesjonelt ståsted tenker man seg at det er det viktig at barnet har tilgang til begge kulturer, og det finnes empiri som viser at barn takler og tilpasser seg de kulturelle forskjeller som måtte være tilstede (Nikapota, 2002). Et annet viktig moment er at holdninger kan bli så fastsatte og dyptgående i barnet, at barnets emosjonelle trygghet hos den forelderen det bor hos kan bli truet, eller i hvert fall oppfattes som truet, hvis det oppstår kontakt med den andre forelderen. Nikapota (2002) påstår at dette kan man finne i blant annet asiatiske kulturer, uten at det er noe evidens som støtter dette.

Man har lite evidens i forhold til langtidsutfallet av dette for barnet. Og man vet ikke om det er bedre om barnet adopterer fordommene fra forelderen de bor hos mot den andre, eller om det er bedre å insistere på en eller annen form for kontakt (Nikapota, 2002). Man kan tenke seg at det uansett bør være en viss åpenhet om de kulturer barnet er en del av, med tanke på at det er en arv som barnet bærer med seg, og som det skal leve med resten av livet.

Det er en utbredt forestilling at noen familietyper som dannes etter en skilsmisse er bedre for barn enn andre. Moxnes (2003) mener at det ofte er det slik at familier med både mann og kvinne, vurderes som bedre enn familier med bare én voksen. Men til tross for at det har vært foretatt flere undersøkelser av om en familietype synes bedre for barn enn andre, har det ikke blitt påvist noen klare forskjeller. Dette gjelder også i forhold til delt bosted versus ett bosted. Det skal nevnes at det frem til nå har vært foretatt lite målrettet forskning på dette området. Moxnes er opptatt av at det som er avgjørende for barnets livskvalitet og utvikling, er i hvilken grad de får beholde familien sin etter skilsmissen, og om deres tidligere kjernefamilie omdannes til en to-kjernefamilie (Moxnes 2003). Hun mener at det er graden av samarbeid mellom foreldrene og barnets relasjon til foreldrene, som er avgjørende for barnets utvikling både under og etter skilsmissen. Dette taler for å ha delt bosted.

Moxnes (1990) hevder at det er som essensielt for en familie etter foreldres samlivsbrudd, er å videreføre den familiestrukturen familien dette før splittelsen. Er det slik at mor hadde hovedomsorgen for barnet, vil dette også være mest naturlig etter et samlivsbrudd. Har foreldrene hatt et rollemønster som har vært å dele på omsorgen for barnet, vil dette være det som er naturlig og bra for familien. Poenget er altså å videreføre de roller man hadde i kjernefamilien.

Dette støttes av Tjersland (2001). Han hevder at foreldre bør videreføre det kjønnsrollemønsteret de hadde før samlivsbruddet. Hvis foreldrene hadde tradisjonelle kjønnsroller der mor hadde hovedansvaret bør dette videreføres. Om de var likestilte i hjemmets arbeidsoppgaver bør dette videreføres. Tjersland (2001) begrunner dette med at en

familie har større sjanse til å få en bostedsordning til å fungere godt hvis den viderefører den kulturen familien er vant med.

Öberg & Öberg (2004) hevder at med delt bosted blir det mulig å ha samme følelsesmessige kontakt som da man levde som en samlet familie. Dette kan tenkes å være fordi man får en forlengelse av det tidligere familiesystemet.

9.1. Sammenfattende kommentar

En skilsmisse krever endringer som kommer i tillegg til de endringer en familie står overfor i den naturlige utviklingen. Den fasen som familien befinner seg i, som i høy grad henger sammen med barnas alder, vil gi indikasjoner på hva familien bør være spesielt oppmerksom på i de forskjellige fasene av en skilsmisse. På bakgrunn av dette, vil ordninger som er gunstige i én periode ikke nødvendigvis være de heldigste i andre faser av livsløpet.

Det er interessant å se nærmere på om familien greier å videreføre sin kultur når delt bosted er innført, eller om det blir starten på to ”nye” familiekulturer. Hvordan forholder i så fall barnet seg til dette? Er det for eksempel derfor delt bosted kan fungere godt som en overgangsordning for en del familier? Man kan tenke seg at en endring i familiekultur er noe som vil skje gradvis for de fleste familier, fordi man behøver tid til venne seg til omfattende endringer i hverdagen.

Man kan jo tenke seg at de familiene som har en stabil grunnmur og som har evnen til å tilpasse seg, har evnen til å se barnas behov og sette disse foran sine egne i forhold til for eksempel boordning etter skilsmisse. På denne bakgrunn kan man si at for de familier som fungerer godt i forhold til å tilpasse seg sine medlemmer utvikling (da spesielt i forhold til barna), og uforutsette livshendelser, vil det fungerer godt med delt bosted, om det er dette begge foreldre ønsker.

Haaland (1988) mener at i den utvidede familien blir man hele tiden minnet om den tidligere familien. Dette fører til at barna ikke opplever den belastningen det er å ta vare på den forelderen de har ”mistet” eller tapet av selve familielivet. Dette er et positivt trekk ved delt bosted.

Ut ifra dette kan man dra den slutning at dersom barnet er vant til at rollemønsteret i familien er likestilt og at begge foreldrene deltar i barneomsorgen, vil delt bosted være en naturlig fortsettelse av den vanlige rollefordelingen. Hvis det derimot har vært en veldig ulik rollefordeling, en mer tradisjonell fordeling der mor har hatt hovedansvaret for hjem og barn, vil det være en stor endring for barna å ha delt bosted. Om man velger denne ordningen ut ifra en slik familiebakgrunn, må man ta hensyn til denne omveltningen og bygge opp dette gradvis. Det kan betegnes som dristig å endre radikalt på en rollefordeling som familien er vant med fra tidligere.

Avslutningsvis skal det nevnes at en del fedre blir tvunget til å komme mer på banen i forhold til barneomsorgen med en bostedsordning som delt bosted. Mange av disse har mest sannsynlig hatt en viss grad av tradisjonell rollefordeling før bruddet. I følge barna forandrer dette seg med delt bosted, og de opplever det som svært positivt at far tar dette ansvaret for dem. Når en ny partner kommer inn i bildet går far tilbake til de tradisjonelle rollene med den nye samboeren. Hva innebærer dette? Er det kvinnen som tar for stor plass? Er det mannen som synes det er godt med en kvinne som tar ansvar på hjemmeplan? Greier mennesket å tilpasse så lett at man kan bevege seg slik mellom de ulike rollene? Dette ville det være interessant om videre forskning belyste.

10. HVA KAN VÆRE INDIKASJONER FOR Å VELGE DELT BOSTED?

I Haalands (1988) intervjustudie der både foreldre og barn ble intervjuet om deres opplevelse av delt bosted, fant man at det viktigste argumentet for delt bosted var 1) at barna skal ikke utsettes for å miste noen selv om de voksne flytter fra hverandre, 2) at barna kunne forholde seg til to foreldre tidligere, 3) at begge foreldrene opplevde at den andre var kompetent som far/mor, selv om de fungerte på forskjellig måte, 4) at de to delte en prinsipiell oppfatning om at barn bør ha to foreldre, at barn har godt av å ha begge foreldre, og at det vil være uheldig for barn å bryte en god kontakt. 5) At man gjorde en vurdering for fremtiden, og ikke var interessert i å bruke barna i et oppgjør mellom de voksne, 6) at formålet med skilsmissen ikke var å "redde" barna fra den ene foreldrene og 7) at forholdet mellom foreldre og barn ikke skulle ødelegges av for sjeldne eller overfladiske ordninger. Hovedbegrunnelsen for delt bosted var at ordningen var naturlig, selvsagt, og at barn og foreldre behøvde hverandre.

Haaland (1988) fant i sin intervjustudie av foreldre og barn at menn vurderte nødvendigheten av at barn og foreldre behøver hverandre som noe mer overordnet enn kvinner. Kvinnene hadde flere begrunnelser for valget av delt bosted. Dels gjorde de dette av skyldfølelse overfor far som allerede har mistet sin kone, dels av rettferdighetshensyn, dels for å føye far for å unngå ytterligere konflikter, dels for at far kunne bli en bedre far av å ha et hverdagsforhold til barna, dels at barna behøvde fars oppdragelse fordi foreldrene hadde utfyllende roller og fordi de fryktet for at de ikke ville klare å oppdra barna alene.

Lunde (1999) fant i sin intervjustudie av foreldre med delt bosted at alle foreldrene greide å samarbeide. De var opptatt av å være foreldre i fellesskap. Hun fant at det var to måter å samarbeide på, eksplisitt eller implisitt. Eksplisitt samarbeid preges av at foreldrene anser seg som venner og er positivt innstilt til hverandre. Implisitt samarbeid preges av et mer kjølig og forretningsmessig forhold mellom partene. Ut ifra dette konkluderer Lunde (1999) at det ikke er nødvendig med eksplisitt samarbeid for at delt bosted skal fungere.

Lunde (1999) peker på at delt bosted er en ordning som kan oppleves som krevende for familien, blant annet fordi det kreves en betydelig innsats av foreldrene. Hun fant at foreldrene gjorde det de kunne for at barnas hverdag skulle være trygg og harmonisk. Siden barnet bare var sammen med en forelder av gangen fikk det mye tid og oppmerksomhet, og kanskje mer voksenkontakt enn i en vanlig kjernefamilie.

Når barn bor vekselvis hos mor og far, er det viktig at de voksne legger opp til døgnrytme og ukesrytme som passer til dette hevder Haaland (1988). Hun fant at foreldrene prioriterte barna sterkt de ukene de hadde ansvaret, mens de prioriterer sine voksne liv med venner og arbeid de ukene de er alene. Dette styrket barnas følelser av å være ønsket når de var hos foreldrene. De fleste foreldre rapporterte å ha ofte kontakt med hverandre i forbindelse med flytting av barna og andre avtaler i dagliglivet. I Haalands (1988) undersøkelse understreket alle foreldrene viktigheten av å kunne samarbeide for at en slik ordning skal kunne fungere. Foreldrene understreket også betydningen av at barna må kunne få snakke om opplevelser de har hatt i det andre hjemmet, at de fikk en opplevelse av at livet hang sammen i en helhet. Skjørten og medarbeidere (2007) fremhever viktigheten av barnets stemme og medbestemmelse. De fant som nevnt at drøyt halvparten av barna ikke hadde vært med på å bestemme om de skulle ha delt bosted. Dette fortalte barna at de var glad for fordi det hadde vært en altfor stor byrde for de å velge.

Ifølge SOU (2005) sin gjennomgang av delt bosted er fordelene med denne bostedsordningen at barnet får beholde et kontinuerlig hverdagsliv med foreldrene, at det ikke behøver å lengte og at det har bedre tilgang til begge foreldrene. Det hevdes videre at et annet viktig aspekt er at barnet sjelden opplever en lojalitetskonflikt ved det at ingen av foreldrene favoriseres. Videre peker SOU (2005) på at en ulempe ved delt bosted er at det kan bli rettferdighetssyn og økonomiske aspekter som styrer foreldrenes valg av bostedsordning for barnet. Videre kan barnet bli splittet av at det ikke har et fast holdepunkt og i tillegg kan det innebære praktiske vansker som hindrer barnet i å ha naturlige og lett tilgjengelige vennerelasjoner og fritidsinteresser.

Reidar Hjermann (2007, i Dagsavisen 27.01) hevder at delt bosted bør være basert på visse forutsetninger som at foreldrene bor nær hverandre og at det ikke er en sterk konflikt mellom foreldrene som ødelegger mulighetene for et godt samarbeid. Hjermann (2007) mener at hvis disse forutsetningene ikke er på plass vil delt bosted være problematisk.

I Öberg & Öbergs (1987) studie fant man at grunnen til at foreldre valgte delt bosted var fordi de så på seg selv som likestilte. Foreldrenes argument var i hovedsak; hvorfor skal den ene få beholde hverdagen med barna, og ikke den andre? De så på hverandre som like gode foreldre, og de respekterte hverandre som foreldre. Man kan tenke seg at dette er et avgjørende moment for at delt bosted skal fungere. Hvordan skal man kunne leve i en hverdag med delt bosted, om man ikke stoler på den andre part som forelder? Her finnes det grobunn for store konflikter, som igjen går utover barna.

Öberg & Öberg (2004) har på bakgrunn av sine møter med familier med delt bosted og sitt kjennskap til feltet presentert en rekke forutsetningene som er viktige for at delt bosted skal lykkes. De mener det er nødvendig at foreldrene, på et dypere plan, er enige om å dele den daglige omsorgen. De må altså være forberedt på å takle alle de praktiske konsekvenser som delt bosted medfører. Det må også finnes en gjensidig respekt som gjør at man har tillit til den andre som forelder. Det innebærer at det ikke må finnes indre spenninger som fører til konflikter. De må være venner. Videre fremhever Öberg & Öberg (2004) at de må kunne samarbeide i hverdagen og takle de vanskeligheter delt bosted kan føre med seg på det praktiske plan. I tillegg er det viktig å kunne samarbeide med nye partnere som kan finnes i familien. Foreldrene må lære seg å planlegge sammen slik at tilfeldigheter og impulser ikke

får et for stort rom. De bør bo nær hverandre og ha forholdsvis like boforhold. Til sist er det en forutsetning for delt bosted at barnet selv vil bo med begge foreldrene.

Torgny Gustafsson (SOU, 2005) som har sett på delt bosted fra et barns perspektiv, fant at delt bosted kan ha mange gode effekter og oppleves ofte positivt av barnet. Han legger til at dette nok henger sammen med at de foreldre som har valgt denne samværsformen frem til nå, har vært ressurssterke og ligget over evne til å samarbeide og prioritere barnas behov. Videre hevder Gustafsson at man kan føre en del resonnementer fra et barnepsykologisk og utviklingspsykologisk perspektiv. Sentrale faktorer er – som tidligere nevnt – barnas alder, fleksibilitet og lavt konfliktnivå mellom foreldrene.

Det har vært gjennomført en studie i Sverige der man intervjuet 31 foreldre som hadde valgt delt bosted, og 29 foreldre som hadde en annen samværsordning. I den førstnevnte gruppen hadde 30 av 31 foreldrepar selv valgt delt bosted (SOU, 2005). Foreldrene med delt bosted var i allmennhet fornøyd med ordningen. Det var flere faktorer som var vesentlige for at delt bosted skulle oppfattes som vellykket. Det mest avgjørende var at foreldrene kunne samarbeide, og at relasjonen dem i mellom ikke var anstrengt og preget av konflikter. De foreldre som opplevde at delt bosted var problematisk for dem selv og barnet, hadde i det store og hele vanskeligheter med å samarbeide. De rapporterte også at det å ha forskjellig syn på barneoppdragelse var problematisk. Det opplevdes som en stor belastning å oppdra barn om den andre parten hadde andre prinsipper (SOU, 2005). I tillegg var det slik at flere foreldre opplevde at det var vanskelig å dele utgifte på en rettferdig måte. Å avgjøre hva barnet trengte, lage avtaler om innkjøp og hva det skulle koste å gjøre innkjøpene, kunne skape konflikter. I studien fant man også eksempler på at foreldrene var fornøyd med ordningen, men ikke barna. I disse tilfellene handlet det om at barnet ikke trivdes med den ene forelderen, eller dennes partner, eller at barnet ble stresset og urolig av å regelmessig bytte bolig. I noen tilfeller var det også slik at familiene hadde sluttet med delt bosted og gått over til andre samværløsninger. Begrunnelsene for dette var en av foreldrene hadde flyttet, eller stiftet ny familie. I andre tilfeller handlet det om eldre barn som opplevde flyttingen som slitsom og upraktisk. Til sist var det noen tilfeller der foreldre med småbarn hadde endret bostedsløsning, fordi de opplevde at barnet ikke hadde det bra med delt bosted. Hovedårsaken ble av noen foreldre beskrevet som at barnet var en ”mammadalt”, og trivdes ikke hos pappa (SOU, 2005).

Lars Tornstam (1996 i SOU, 2005) gjennomførte en metastudie av forskning som har sammenlignet effekter av ulike bosteds- og samværløsninger. I hovedsak bestod materialet av studier fra USA. I flere studier hadde man funnet at barn som levde med delt bosted ofte hadde en bedre forutsetning for utvikling, høyere tilfredshet, bedre tilpasning, bedre jegstyrke og selvfølelse, samt at de hadde færre konflikter med sine foreldre, enn barn der den ene forelderen hadde eneansvaret for omsorgen. Barna med delt bosted hadde i tillegg bedre tilgang på begge foreldrene og var mer fornøyd med kontakten til begge foreldrene. Motforestillinger mot delt bosted ble nevnt å være et høyt konfliktnivå mellom foreldrene og ulike former for vanskjøtsel hos den ene forelderen. Tornstam (1996 i SOU, 2005) konkluderer med at foreldrene bør kunne kommunisere åpent om det man anser er det beste for barnet. Videre at det kan være best å starte med tettere bytter mellom foreldrene for småbarn. I tillegg peker han på at foreldrene bør bo nær hverandre.

Kari Moxnes (2003) har forsket mye på konsekvenser av skilsmisse og sett på familiers reaksjoner på delt bosted. Hun hevder at det ikke finnes noe forskning som viser at delt bosted generelt sett er det beste alternativet. Dette er fordi det ikke finnes noe enkelt svar på hva som er best for barn. Hva som fungerer godt og dårlig er avhengig av hvert enkelt barn og dets situasjon. Flere undersøkelser viser at hvordan barn har det etter foreldrenes samlivsbrudd verken varierer med type familie barna lever i, om de bor i ett eller to hjem, om de lever med mor eller far i eneforeldre- eller stefamilie, eller hvor mye kontakt de har med hver av foreldrene (Moxnes). Dette funnet støttes av Haaland (1988) som i sin intervjustudie fant at de umiddelbare reaksjonene var å tilstede også for denne gruppen, og de var heller ikke svakere enn vanlig. At foreldrene sa at de skulle flytte fra hverandre, ble for de fleste barna et sjokk, selv om det ble understreket at de skulle bo hos begge foreldrene. Haaland (1988) fant at barna tilpasset seg fort, og flere av dem understreket glede over at de ikke mistet sin tilhørighet. Hvordan barn har det etter at foreldrene går fra hverandre er avhengig av langt flere og andre faktorer enn antall hjem og hvor mye tid de har med foreldrene.

Ifølge Moxnes fungerer delt bosted godt under visse betingelser. Det er for eksempel viktig at foreldrene selv og barna har forhandlet seg fram til at dette er den beste løsningen for alle parter. Videre er det avgjørende at foreldrene har et godt og omfattende samarbeid, og at de anstrenger seg for at det å bo i to hjem skal få så få praktiske vansker som mulig. Og til sist er det essensielt at hjemmene ligger nær hverandre, helst i gåavstand, og i sammen skolekrets.

I følge Tjersland (2001) krever delt bosted god kommunikasjon, gjensidig tillit mellom foreldrene, fleksibilitet og at bostedene er nær hverandre. I tillegg peker han på at delt bosted ofte fungerer som en overgangsordning etter separasjonen, varierende fra 6 måneder og opp til flere år.

I det svenske sosialdirektoratet gjennomgang av delt bosted, fremmes det at delt bosted skal baseres på barnets behov, og ikke de voksnes. Dette er essensielt fordi det finnes individuelle forhold som preger ulike familier, og i tillegg vil disse endres over tid. En ytterligere forutsetning er at foreldrene selv har blitt enige om å ha delt bosted, samt at de økonomiske bestemmelsene som følger med bostedsløsningen ikke skaper konflikter. I tillegg fremhever de at det som kjennetegner de foreldre som har gode erfaringer med delt bosted og anser at det fungerer godt for barna, karakteriseres av at de anstrenger seg for å ha barnets beste i fokus. Dermed setter de egne behov og konflikter til siden. Videre ser de alltid på seg selv som foreldre, uansett om barnet er tilstede eller ikke. I tillegg ser de at den andre forelder er viktig for barna og oppmuntrer til kontakt dem imellom. Til sist finnes det også rom for fleksibilitet i ordningen, slik at man kan tilrettelegge på best mulig måte (SOU, 2005).

Koch & Walstad (2005) hevder at man på generell basis kan si at barnet profiterer på mye samvær når samarbeidsforholdene mellom foreldrene er gode. Det motsatte er tilfelle når samarbeidsforholdene er dårlige.

Ekeland (1994) understreker at delt bosted stiller store krav til foreldrene. Igjen fremheves samarbeid og respekt som grunnleggende faktorer for å lykkes, i tillegg til å bo nær hverandre. Et annet moment som fremheves er at foreldrene må være foreberedt på usikre og negative reaksjoner fra omgivelsene. Særlig vil mor møte kritikk, og derfor er det viktig at hun har støtte fra far. Dette er muligens et argument som stod sterkere tidligere da delt bosted fremdeles ble sett på som svært uvanlig.

Østby (2005) har sett nærmere på de fordeler og ulemper som delt bosted kan gi for barn fra seks års alder og oppover. Han hevder den største fordelen er likeverdet mellom foreldrene og at barna ikke behøver å velge bort en av dem. Videre får barna to rollemodeller, og derav en mulighet til å utforske ulike roller. De får begge foreldrene som deltakere i hverdagen, og dermed får de mer støtte fordi de har to å gå til. Østby (2005) hevder ulempene særlig er knyttet til mangelen på stabilitet og tilknytning. I tillegg kan det være vanskelig å følge opp

fritidsaktiviteter, særlig hvis det er stor avstand mellom foreldrenes hjem. Det kan være slitsomt for barnet å oppleve deres saker og ting ikke er der når de behøver det, eller at det blir svært mye å flytte på hver uke. Dessuten er det en stor belastning hvis samarbeidet mellom foreldrene preges av at de har vansker med å planlegge å delegere oppfølgingen av barna. Det er også en fare for at barna mister venner, fordi man ikke greier å følge opp hele tiden. Og til sist er det noen barn som ikke finner seg til rette noe sted og bor i bagen. Østby (2005) konkluderer med at ingen av fordelene med delt bosted er større enn ulempene for det enkelte barn. Dette gjelder både der og da, og på sikt. Han fremhever at vi behøver mer kunnskap, og for å få dette trenger vi informasjon fra de barn som har vokst opp med en slik bostedsløsning, og at de er voksne i dag.

10.1. Sammenfattende kommentar

Idealet er selvsagt at alle barn får vokse opp med to foreldre, og ikke behøver å miste eller velge bort en av dem. Men nå er det slik at ideal og realitet er to forskjellige ting. Par vil ikke alltid leve sammen, men dette betyr ikke at de ikke kan være foreldre sammen. Derfor har noen foreldre spurt seg; er det ikke urimelig at den ene part skal miste sitt barn fordi partneren ikke lenger vil leve med en? Og må et barn forbli farløst fordi foreldrene ikke greier å enes og samarbeide? Disse foreldrene har forsøkt å løse disse problemstillingene ved å få til en løsning det alle parter taper minst mulig, nemlig delt bosted (Öberg & Öberg, 2004). Öberg & Öberg (2004) hevder at denne evnen til å kunne identifisere seg med den andre er av stor betydning. Det begrunner de med at det nære samarbeidet som tvinges frem ved delt bosted blir umulig om man bare ser på egne fordeler. Og den gjensidige respekten øker når man på det praktiske planet får dokumentert likestillingen og det felles ansvaret. Interessen begge parter har av at samarbeidet fungerer gjør at man tvinges til å overse de små prestisjekonflikter som vanligvis er tilstede i slike sammenhenger.

Öberg & Öberg (2004) stiller et interessant spørsmål: *hvordan kan man orke å leve med delt bosted?* De svarer at kjærlighet til sine barn kan nettopp være å avstå fra å "eie" dem på heltid. At omsorg for barnet kan være nettopp det at han eller hun får beholde en likeverdig relasjon til den andre forelderen. Dette kan bety at barnet ikke behøver å oppleve skilsmissen som bare tap og sorg, men i stedet få muligheten til å leve med begge foreldrenes nærhet og

med begge kjærlighet. Med delt bosted er hovedfokus at man skal få være med barnet i hverdagen. Öberg & Öberg (2004, s.107) har to sitater fra fedre som illustrerer dette: *”Det å alltid ha en kontinuerlig hverdagskontakt med barna gjør at det føles som man har dem hele tiden”* og *”hverdagen er livet”*.

Østby (2005) argumenterer for at vi behøver flere studier der voksne kan informere om hvordan det var å vokse opp med delt bosted. Dette har mange positive sider som at man får bedre innsikt i de nyanser hverdagen bringer til en bostedsløsning. I tillegg finnes det noen vansker som kan ugyldiggjøre resultatene i noen grad. Det er slik at hverdagen for barn som vokser opp med skilte foreldre har endret seg de siste 20 årene. Blant annet vet vi at stigmatiseringen av barna var sterkere før, og mødrene blir ikke lenger hengt ut på samme måte som før for å velge en utradisjonell bostedsløsning. I tillegg er det mulig at de familiene som valgte delt bosted for 20 år siden er forskjellige fra de familiene som velger det i dag.

Det er en bred enighet om at gjensidig respekt og tillit mellom foreldrene er en grunnleggende faktor. Ordningen bør være fleksibel og tilpasse seg barnets utvikling. I tillegg er det viktig at de to hjemmene ligger nær hverandre. Til sist er det essensielt at barnet ønsker denne ordningen.

DEL III

11. DISKUSJON

Nå har det blitt gjort rede for de fem faktorene man må ta hensyn til i debatten om delt bosted. I tillegg finnes det en sjettede faktor, nemlig det å pålegge foreldre delt bosted. Dette vil jeg komme nærmere inn på. Debatten om delt bosted preges også av to dyperegående faktorer, nemlig barnets beste og delt bosted. Dette blir presentert nærmere i denne diskusjonen.

Som tidligere nevnt har det blitt fremmet et forslag om delt bosted fra politisk hold. I tillegg har Barne- og Likestillingsdepartementet nedsatt et offentlig utvalg som skal gjennomgå barneloven. Utvalget skal ha sin innstilling ferdig våren 2008. Der skal de blant annet se nærmere på om man skal gjøre delt bosted til primærordning fremfor det som man anser er vanlig samvær, bosted hos mor og samvær med far. I forbindelse med oppslag i media, og argumentasjon for endringer av barneloven, er det tre påstander som settes frem; 1) delt bosted er til barnets beste, 2) dagens ordning fungerer dårlig fordi foreldresamarbeidet etter skilsmisse er konfliktfylt, og 3) barna trenger tilknytning til en far som identifikasjon og mannlig forbilde (Kvaran, 2001).

Kvaran (2001) argumenterer for at det er gjennom godt utøvd foreldreskap at foreldrerettigheter og rett til ansvar for barna opprettes. Han hevder at det er slik dagens ordning i all hovedsak fungerer, og at de fleste foreldre er fornøyd med dette. Kvaran avslutter med at delt bosted er krevende for dem som velger det, og det må tilrettelegges slik at omsorgen for barna blir ivaretatt. Dette gjør at han advarer mot å gjøre delt bosted til hovedordning.

Trond Østby (2005) påpeker dilemmaet som oppstår når det fremmes forslag om endring av barneloven og man fortsatt har så lite kunnskap på feltet. Han hevder at det er ingen per i dag som har større kompetanse enn foreldrene selv til å avgjøre hvilken bostedsløsning som passer best for familien. Ønsker ikke de å ha delt bosted, bør ikke argumentet fra forkjemperne for delt bosted om likeverd og likestilling mellom foreldre, være et argument i forhold til valget av barns bosted.

Elin Skretting Lunde (1999) har gjennomført en intervjustudie av foreldre med delt bosted. Hun hevder at delt bosted ikke er en perfekt løsning på samværsproblematikken. Hun peker på at foreldre betaler på ulike måter for å ha denne ordningen, og nettopp derfor er de foreldre som har valgt denne ordningen frivillig, en spesiell type foreldre. Lunde (1999) begrunner dette med at de har våget å prøve noe nytt og uvant, og på samme tid har de forsøkt å gjøre skilsmissen enklere for barna. Hun fant også at de fedre som ønsket delt bosted var de som hadde deltatt i barneomsorgen, de som fremstod som kompetente fedre og ressurssterke personer både økonomisk og personlig.

Lunde (1999) hevder at det er behov for en ordning som delt bosted blant annet fordi foreldrenes rolle i familien har endret seg fra et tradisjonelt kjønnsrollemønster til likestilling. Som tidligere nevnte har dette vist seg å ikke stemmer i virkeligheten. For eksempel Moxnes & Winge (2000) fant at kjønnsrollemønstrene fortsatt var mye mer tradisjonsbundet enn først antatt. I tillegg fant Skjørten og medarbeidere (2007) at når særlig far fikk ny samboer ble det den nye samboeren som overtok mye av ansvaret på hjemmefronten i forhold til når far var alene.

Det viktigste Lunde kanskje trekker frem er at de foreldrene med delt bosted er en spesiell type. Dette støttes av Størkesen (2006). Hun hevder at når man forsker på delt bosted, så fokuserer man på en svært selektert gruppe. Det vil derfor være vanskelig å si hvordan ordningen vil fungere dersom andre typer familier begynner å praktisere delt bosted. Hun fremhever at her er det store utfordringer, og disse hviler på at samfunnet krever forskning. Dilemmaet er at forutsetningene for forskning er ikke optimale. Størkesen (2006) understreker at hvis det skulle bli en lovendring, vil det være viktig at man setter i gang med forskning slik at man kan studere hvordan ordningen fungerer under slike lovmessige rammeverk.

Det er en rekke kjennetegn på denne gruppen, de er ofte høyt utdannede, i utgangspunktet god økonomi og velfungerende. Dette betyr at de har ressurser til å få til delt bosted på en god måte for hele familien. Kanskje foreldrene har mulighet til å jobbe mindre den uken de har barna for eksempel.

Delt bosted kan betraktes som ren egoisme, en maktdemonstrasjon, som en måte å unngå barnebidrag, som en ny måte å leve i familie på eller som en ordning til barnas best (Lunde, 1999).

11.1. Pålegging av delt bosted

Vi vet at de fleste foreldre blir enige om bosteds- og samværløsning i fellesskap, det interessante i denne debatten er de foreldrene som ikke blir enige. Diskusjonen som pågår er hvorvidt disse skal kunne pålegges delt bosted av domstolene her til lands. Vi vet også at de familier som ikke blir enige, er der hvor man finner et høyt konfliktnivå mellom foreldre.

Koch (2000) gjorde en gjennomgang av i underkant av 100 barnefordelingssaker i Oslo byrett for å se nærmere på rettspraksisen. Hun fant ikke overraskende at konfliktnivået mellom foreldrene var gjennomgående svært høyt. Imidlertid var det slik at konflikten ikke bare var et resultat av samlivsbruddet, men i de fleste tilfeller også må ses i sammenheng med ulike belastninger en eller begge foreldrene har hatt over lang tid, uavhengig av bruddet. I 70 prosent av sakene hadde en eller begge foreldrene vært i kontakt med psykisk helsevern, politi, barnevernstjenesten, eller hatt forholdsvis omfattende rusproblemer. Sakkyndige ble oppnevnt i 60 prosent av sakene. De ble vanligvis bedt om å gi råd vedrørende barnets beste i forhold til hvem som burde ha foreldreansvar, hvor barnet burde bo fast eller samværsordningen. De sakkyndige ble så godt som aldri bedt om å vurdere hvorvidt et forlik ville være til barnets beste, eller om å vurdere sannsynlige konsekvenser av ulike mulige løsninger for barnet. Forventningene til de sakkyndiges arbeid var lite tydeliggjort fordi rådene de ble bedt om i mandatet ikke stemte overens med målet, nemlig forlik mellom partene. I mange saker ble det lagt ned mye arbeid i å få partene til å enes, ut fra en antagelse om at barnet alltid er best tjent med foreldre som kan være enige og samarbeide om en løsning de selv har kommet frem til. En tredjedel av sakene ble helt eller delvis forlikt rettslig i forbindelse med hovedforhandlingen. Det ble ikke påvist forskjell mellom sakene som ble forlikt og de det ble avsagt dom i, bortsett fra at flere av sakene mødre hadde reist ble forlikt. Nesten en tredjedel av sakene hadde blitt fremmet tidligere i forhold til samme barn. Når de nå ble fremmet på nytt, gjaldt dette (med ett unntak) saker som tidligere hadde blitt forlikt eller én eller flere ganger. Koch (2000) mener at dette tyder på at rettsforlik, slik de forhandles fram i dag, ofte ikke bidrar til varig konfliktløsning. Med utgangspunkt i de forholdsvis omfattende psykososiale vanskene mange av familiene slet med, reiser hun spørsmålet om det generelt bør være en mer omfattende og nyansert vurdering av hensiktsmessigheten til ulike løsningsmuligheter for barnet. Dessuten vil forlik i slike saker ofte oppfattes som betydelig press fra advokater, dommere og sakkyndige, for minst én av

partene. En dom kan i noen saker representere en nødvendig avgjørelse for å skape ro på sikt. Koch (2000) konkluderer med at i en del saker ser det ut til at resultatet er mer forankret i forhandlingsstrategier knyttet til de voksnes argumentasjon, i stedet for spørsmål om hva som vil skape en best mulig (eller minst mulig ødeleggende) livssituasjon for barnet. Hun hevder videre at dette forveksles med rettferdighet, i den tro at det dermed skapes grunnlag for samarbeid og gode kår for barnet.

Koch (2000) peker på at barnets beste i barnefordelings- og samværssaker som behandles av domstolen primært ikke bør defineres ut fra en antatt situasjonsbestemt konflikt mellom to velfungerende foreldre. Dermed bør målet heller ikke nødvendigvis være å få til best samlet foreldrekontakt. Dette taler mot å gjøre delt bosted til primærløsning i domstolen. Hun fremhever at rettens oppgave bør være å ta beslutninger som ivaretar barnets utviklingsmuligheter best mulig. For å kunne gjøre dette vil det være nødvendig å vurdere om konflikten mellom foreldrene skyldes en tilspisset uenighet mellom to i utgangspunktet velfungerende parter, eller om det dreier seg om en konflikt mellom to parter der en eller begge har begrensninger i sin fungering, og der konflikten ikke først og fremst henger sammen med bruddet. Alternativt om det er et stabilt og vedvarende konfliktløsnings- og fungeringsmønster hos en eller begge foreldre, som barnet bør beskyttes mot. I tillegg bør foreldrenes evne til å se hvordan situasjonen påvirker barnet, og vilje til å gjøre endringer, vurderes av domstolen.

Koch (2001) konkluderer med at det som regel tas hensyn til de voksnes behov, fremfor barnas. Hun hevder at med lovpålagt delt bosted vil dette bli mer vanlig.

Tjerslands (2001) erfaring er at konfliktnivået i slike saker sjelden reduseres. Det har snarere en tendens til å øke når to som står i et intenst motsetningsforhold til hverandre skal prøve ut alle de daglige spørsmålene som omhandler barna. Mange foreldre takler dette på en svært dårlig måte. Barnet som er svært lojalt til begge foreldrene kommer i en svært vanskelig spenningssituasjon, og vil etter hvert med stor sannsynlighet utvikle symptomer på mistilpasning. Tjersland (2001) understreker at en slik lovendring gir snarere et forvarsel om flere konflikter, flere rettssaker og flere ulykkelige barn.

Dette støttes av Öberg & Öberg (1987) som i sin studie fant i at det er svært viktig at foreldrene har valgt delt bosted frivillig for å unngå foreldrekonflikter.

Det ble i 1997 nedsatt et offentlig utvalg som skulle se nærmere på barnefordelingssaker, med særlig vekt på avgjørelsesorgan, saksbehandlingsregler og delt bosted (Norges offentlige

utredninger, NOU, 1998). Utvalget konkluderte med at det er best for barnet at foreldrene kommer til en enighet på egenhånd, fordi en tvist for domstolen ofte vil forsterke konflikten mellom foreldrene. I tillegg er det både kostbart og tidkrevende. De fremmet forslag om at mekling skulle tillegges større rolle. Dette har også skjedd, fra januar 2007 ble mekling obligatorisk for både gifte og samboende par, som går fra hverandre, med barn under 16 år. Når det gjaldt delt bosted konkluderte utvalget med at de ikke ville gå inn for å endre loven slik at ordningen kunne pålegges. Dette ble begrunnet med manglende forskning som sier noe om hvordan delt bosted fungerer når det er pålagt av domstolen.

I Sverige har man funnet at de fleste aktører innenfor rettsapparatet mener at domstolen bør ha mulighet til å pålegge delt bosted, også mot en av foreldrenes vilje. Selv om det har blitt understreket at denne muligheten burde benyttes restriktivt. Det var også noen som hadde vanskelig for å se at delt bosted kunne fungere om ikke foreldrene var enige i denne ordningen. I tillegg har man hatt flere høringer der ulike bo- og samværsordninger har vært tema. Tilstede var alle offentlige instanser som jobber for barn, fagfolk og eksperter på feltet, og flere interesse- og hjelpeorganisasjoner for barn. De fleste var for at domstolen skal kunne pålegge foreldre delt bosted mot en av foreldrenes vilje, men at dette bør skje med visse restriksjoner. De kriterier man mente burde være oppfylt var 1) at det å ha delt bosted må være bra for barnet, 2) at barnet må ha mulighet til å påvirke sin situasjon, 3) at foreldrene bør bo nær hverandre, 4) at delt bosted innebærer en større belastning for små barn enn større barn. Barnet bør derfor ikke være under tre år om man skal ha delt bosted. I tillegg kan delt bosted være en belastning for ungdom og det skal man ta hensyn til. 5) Flere mente at vold i relasjonen talte mot delt bosted, andre mente at dette utelukket bruk av delt bosted.

Gustafsson (SOU, 2005) har påpekt at en domstol aldri kan dømme til samarbeidsvilje mellom foreldre. Han hevder også at det fra et barns perspektiv er interessant om en forelder manipulerer systemet, for eksempel ved å motsette seg delt bosted på grunn av tap av bidrag (eller omvendt).

Trude Haugli (1995) gjorde en metastudie av amerikanske studier som sier noe om erfaringene ved å pålegge delt bosted, mot den enes vilje. Hun konkluderer med at de familier som er pålagt delt bosted fungerer mye dårligere, i forhold til de familiene hvor foreldrene var enige om ordningen. Hun viser til at i noen tilfeller har domstolen antatt at konfliktnivået vil senke seg og at det samarbeidet som er påkrevd vil tvinge partene til å få ordningen til å fungere. Dette har vist seg å ikke stemme.

Johnston, Kline og Tschann (1989) undersøkte hvordan delt bosted som var pålagt mot en av foreldrenes vilje, fungerte. De fulgte 100 familier som ble møtt omtrent 4 år etter separasjonen og omtrent 2 år etter at saken ble brakt for retten. Forskerne fant klar støtte for at barn med delt bosted hadde større psykologiske vansker og var mer atferdsmessig forstyrret, enn barn som ikke hadde delt bosted, men var utsatt for et like høyt konfliktnivå. Barna var tydelig mer deprimerte og tilbaketrukkede, hadde flere somatiske symptomer og de hadde en tendens til å være mer aggressive etter foreldrenes oppfatning. Undersøkelsen viste at konfliktene vedvarte og tildels ble forsterket i familier med delt bosted. I tillegg observerte forskerne at barnets problemer ga næring til økt konflikt mellom foreldrene, slik at de to opprettholdt hverandre i en ond sirkel.

Johnston og medarbeidere (1989) understreker at det er viktig å ikke basere slutninger om delt bosted på populasjoner som ikke er representative. De fleste studier baserer seg på foreldre som selv har valgt delt bosted. Ulikhetene mellom de foreldre med selvvalgt delt bosted og de foreldre med pålagt delt bosted kan tenkes å være mange og gjennomgripende

Alle disse funnene er i tråd med erfaringer fra familiervernkontorene. Ved pålegging av delt bosted opplever de ofte familien som en evig kampsone.

Kvaran (2001) hevder at det vil være et dristig eksperiment å lovbestemme delt bosted fra barnets andre leveår. Han mener dette spesielt vil gå utover barn fra hjem som er preget av vold, rus og psykiske problemer. Han hevder denne gruppen kommer i en svært vanskelig situasjon om forslaget om pålagt delt bosted blir vedtatt. Mange av disse barna gir uttrykk for at skilsmissen har reddet dem ut av et ødeleggende forhold til den forelderen de nå ikke lenger behøver å bo sammen med. Noen barn bruker mye energi på å synes synd på foreldre og bekymre seg over den som blir alene. Kvaran (2001) viser til at dilemmaet som oppstår når barn bekymrer seg for foreldrene i stedet for å ta vare på egne behov, vil være særdeles vanskelig for barn å håndtere. Dette kan være fordi barn er svært lojale, fordi de er redd for å sære foreldrene og fordi de ikke innehar midlene for å beskytte seg selv. Det er det man har foreldre til. Undersøkelser viser at i de familier der man har delt bosted, og ordningen er påtvunget en av foreldrene, viser barna større tilpasningsvansker enn barn som har vanlig samværsordning (Kvaran, 2001).

Ole Texmo i Forum for menn og omsorg (i Dagsavisen, 14.02.2007) er en av forkjemperne for å endre barneloven slik at domstolen skal kunne pålegge delt bosted mot en av foreldrenes vilje. Han hevder at fagfolk viser en uvilje, og at de svikter fordi de ikke anser foreldrene som likeverdige. Han fremholder at en del psykologer ikke har bidratt med annet enn barnepsykologisk vranglære som baserer seg på eneforeldertenkning. Texmo (2007) er opptatt av at barneperspektivet ikke bør være det eneste fordi det er foreldrene som målbærer barnas interesser. Han ønsker en helhetsvurdering der juristene bør være foregangspersoner og klargjøre hvordan lover og regler anvendes med tanke på å yte det enkelte tilfelle rettferdighet.

Pålagt delt bosted er et viktig tema fordi det tar for seg et område som angår de mest ressursvake familiene.

Det er en bred enighet om at pålagt delt bosted er en risikabel ordning. Det som har vært gjort av forskning viser at ordningen får negative følger for familiene. Dette støttes av de som jobber med disse familiene på familievernkontorene.

Det er en ting å hevde at likestilling mellom mor og far skal prioriteres, det er noe annet når man ser nærmere på hvordan ordningen egentlig vil fungere, og hvem som vil rammes av den. Vårt fokus bør være å ivareta de familier som ikke har ressursene til å gjøre det selv.

11.2. Foreldres likestilling eller barnets beste?

Slik barneloven er utformet i dag baserer den seg på at avgjørelser angående foreldreansvar, hvor barnet skal bo fast, og samvær, først og fremst skal basere seg på barnets beste. Ved en slik avgjørelse er det essensielt at barnet ikke blir utsatt for vold, eller på annen måte bli behandlet slik at det blir utsatt for fysisk eller psykisk skade eller fare.

Dagens agenda for Barne- og Likestillingsdepartementet er at både barnets beste og likestilling skal ivaretas etter et samlivsbrudd. Hvordan kan man ivareta disse to interesseområdene på samme tid? Man vet at delt bosted krever et godt samarbeid mellom foreldre, og man vet også at de foreldre som ikke kan enes om en bostedsordning er preget av et høyt konfliktnivå seg imellom. Vil dette bety at hvis barneloven endres slik at foreldre kan pålegges delt bosted mot den enes vilje, så forfordeler man likestilling mellom foreldre framfor barnets beste? Argumentet mot dette er som sagt at det er bra for barnet å ha begge

foreldre i sitt liv, og mye foreldrekontakt for barnet vil være det beste uansett. Foreldrene er likestilte omsorgsgivere, og far har like stor rett til å være tilstede i barnets liv som mor. Fokus burde kanskje heller være om ikke godene ved å ha to foreldre involvert i hverdagen, oppheves av den påkjenningen det er for barnet å være i midten av en foreldrekonflikt? Som tidligere nevnt er barn svært lojale, og det press og de spenninger barn kan oppleve ved å være mellom foreldrene er det mange fagfolk som mener vil være skadelig for barnet over tid (f.eks. Tjersland, 2001; Østby, 2005).

Det er interessant å se hva slags fokus andre land i Norden har valgt, da de lettere kan sammenlignes med Norge. Det er slik i alle de nordiske landene at man kan ha delt foreldreansvar uten at man nødvendigvis deler den daglige omsorgen. Et annet felles trekk er at domstolen kan avgjøre omsorgen uavhengig av at foreldrene deler foreldreansvaret (SOU, 2005).

Hvis vi ser på forskjeller og likheter i forhold til Sverige, er det slik at en beslutning om hva slags type bosteds- og samværsordning en familie skal ha, baserer seg fullt på det man anser er barnets beste (SOU, 2005). Videre er det slik at en grunnleggende forutsetning for at delt bosted skal være bra for barnet, er at foreldrene kan samarbeide og at de ikke lar interpersonlige konflikter påvirke barnets situasjon. I dette ligger det også at foreldrene greier å håndtere delt bosted på et fleksibelt vis. I tillegg bør foreldrene bo nær hverandre slik at barnet kan opprettholde sine sosiale kontakter og utøve sine fritidsaktiviteter. Avgjørelsen om hvorvidt delt bosted er passende for en gitt familie må være helt individuell, og fokusere på hva som er best for det aktuelle barnet. Til sist må det legges særlig stor vekt på barnets egen innstilling til spørsmålet (SOU, 2005).

I Danmark er det slik at staten kan endre foreldres samværsavtale eller en fastsatt bestemmelse om samvær, hvis endringen er til barnets beste. Et eksempel kan være at forhold i miljøet rundt barnet har endret seg vesentlig, for eksempel konfliktnivået mellom foreldre (SOU, 2005). I tillegg er det slik at foreldrene kan pålegges overvåkning under samvær, hvis noe skulle tilsi at det finnes behov for at en utenforstående burde være tilstede. Dette kan være aktuelt ved høyt konfliktnivå mellom foreldre, eller hvis den ene av foreldrene føler seg utrygg i forhold til samvær med den andre (SOU, 2005). Formålet med denne typen overvåkning kan være å få i gang et samvær, eller at det er nødvendig med en kontaktperson ved henting og bringing hvis det er et høyt konfliktnivå mellom foreldrene. En annen grunn

kan være hvis det er til barnets beste å ha samvær, og det er lang tid mellom hvert samvær. Da kan godt for barnet å ha noen tilstede.

I Finland må avtaler mellom foreldre godkjennes av sosialnemnden. Hvis man ikke enes er det domstolen som avgjør. Sosialnemnden skal basere sin avgjørelse på barnets beste, og barnets egne ønsker. De kan altså ikke endre avtalen, men de kan avslå den, eller forsøke å påvirke foreldrene til å omgjøre den (SOU, 2005).

Alle nordiske landene fokuserer på at man skal ha samværs- og bostedsordninger som tjener barnets beste. Barnets behov står i fokus, og de ordninger som finnes i de ulike landene er til for å beskytte barnet. I tillegg legges det mye vekt på at barnet skal bli hørt, og dets ønsker skal vektlegges. Det finnes lite som tyder på at de andre nordiske landene fremhever foreldres likestilling like mye som det gjøres i Norge. Man kan spørre seg hvorfor det er slik. En årsak kan være at det finnes sterke interesseorganisasjoner i Norge som jobber for likestilling mellom foreldre.

Det er interessant å se at de andre nordiske landene er preget av sterk styring fra staten. Man kan undre seg over forskjellene i forhold til Norge. Det ser ut til at staten i de andre nordiske landene ser på barnets beste som helt avgjørende, og de demonstrerer dette ved å inneha stor makt over foreldrenes avgjørelser. ”Staten vet best”.

Den friheten foreldre i Norge har til å bestemme over både egne og barnas liv, plasserer ansvaret hos foreldrene på en helt annen måte. Og de fleste foreldre synes dette fungerer bra. At noen ønsker at loven skal legge flere føringer enn den gjør i dag, kan føre til at forholdene vil nærme seg de andre nordiske landene. Da vil det være overordnet å spørre om vi ønsker denne utviklingen i Norge, og vektlegge at flestparten faktisk er fornøyd med dagens system.

Det kan tenkes at det diskusjonen er preget av en del misforståelser. Interesseorganisasjoner som Foreningen 2 Foreldre er svært opptatt av at fagfolk underminerer far som omsorgsperson. Derfor mener de det er essensielt med en lovendring slik at far fremheves som like betydningsfull som mor for barnet. Et annet eksempel er Anders Dahlén (2007 i Dagsavisen) hevder at hvis man innfører delt bosted som norm betyr dette at man ser begge foreldre som likeverdige omsorgspersoner for barna.

Fagfolk på den andre siden er bekymret for at en slik endring skal gå utover de barna som har foreldre som ikke er i stand til å gjennomføre en slik boordning på en bra måte. De mener at

dagens lov ikke forfordeler noen fordi loven baserer seg på at foreldre selv skal velge det som er best for sin familie. Fagfolk er ikke bekymret for at ressurssterke foreldre som greier å sette barnas behov foran sine egne og tilpasse hverdagen til barnet, velger en ordning som delt bosted. Det som er bekymringsfullt er når foreldre som ikke har kapasitet til denne type ordning skal ende opp med å bli pålagt dette fordi foreldre som ikke tilhører denne gruppen ønsker eksplisitt likestilling på papiret.

Dersom man mener at menn og kvinner bør likestilles i sine roller innenfor rammen av ekteskapet, vil det være logisk å fremholde at dette har konsekvenser for deres roller også etter en skilsmisse. Delt bosted kan i et slikt perspektiv ses på som en rettferdig konsekvens av likestilling i ekteskapet (Lunde, 1999). Hvis det er slik man bør resonnerer skal dette i så fall være et offentlig anliggende, eller et personlig valg? Og hva med de familier som har en tradisjonell arbeidsfordeling, skal de pålegges en endring om det er dette de har valgt? Tjersland (2001) mener at denne formen for statlig styring representerer en grov overstyring av livet til barnefamilier. Han hevder videre at når 80 prosent av barna blir boende hos mor etter skilsmissen er dette et uttrykk for forskjeller i kjønnsroller som fortsatt preger familielivet i Norge.

Skjørten og medarbeidere (2007) fant at 29 prosent av foreldrene mente delt bosted ikke fungerte så bra, enten for barnet, dem selv eller den andre forelderens. Dette er et tankekors. Man ønsker ikke å drive familier som ikke passer for dem.

Så kan det diskuteres hva som legges i begrepet 'barnets beste'. I SOU (2005) har man beskrevet 'barnets beste' ved å legge vekt på at det finnes ulike oppfatninger, meninger og interessekonflikter rundt begrepet. I tillegg endrer oppfatningen om 'barnets beste' seg over tid. De hevder derfor at vurderingen av hva som er det beste for et barn alltid bør være individuelt forankret, og basere seg på kunnskap og utprøvde erfaringer, samt barnets egen mening. Ved avgjørelsen bør man ta hensyn til alle aspekter ved barnets psykiske og fysiske velvære og utvikling. Videre hevder de at så langt det er mulig skal både kortsiktige og langsiktige effekter betraktes. Altså; bedømmelsen av hva som er best for barnet skal skje ut ifra et barneperspektiv. Et grunnleggende element her bør være respekten for barnets menneskeverd og integritet. Barn skal behandles som kompetente og ressurssterke individer med rett til deltakelse i alle avgjørelsene som angår dem. Den siste påstanden SOU kommer med vil nok mange være uenige i. Særlig på grunn av at dette legger et for stort ansvar på

barnet. Det er en bred enighet om at barnet skal bli hørt og at barnets medbestemmelsesrett er viktig, men også at denne er stigende med alder, og at det er avgjørende at man ikke legger en for stor byrde på barnet i en tidlig alder.

Det er vanskelig å se hvordan det vil være mulig å oppnå både barnets beste og likestilling med en slik type ordning. Og hvis man skal velge, hva burde stå øverst på prioriteringslisten? Mange innenfor vårt fag vil si at barnet må komme først. At vi som voksne og som fagfolk har ansvaret for å beskytte barn. Det kan nevnes at det har vært satt spørsmålsteget ved dette. Andenæs (2005) er kritisk til at psykologifaget ikke gir sine utøvere noen selvskreven posisjon som barns forkjempere. Hun mener dagens psykologer risikerer å støtte en konservativ og defensiv holdning til barns livssituasjon. Hennes bekymring er at 1950-tallets oppvekstvilkår fortsatt er standardmålet i dag. Hun fremhever at dersom 50-tallets familieliv gjøres til ideal for hvordan barn skal ha det i dag, blir samfunnsmessige forandringer noe barn må beskyttes mot.

Erfaringer fra forskning viser at det er tre kjennetegn som virker inn på familier som har det vanskelig i forhold til å skape en god livssituasjon for barna; 1) fattigdom, 2) gode nok fellesløsninger i barneomsorgen (som tilrettelegging av barnehage), og 3) likestilling mellom kjønnene (Andenæs, 2005). Når det gjelder økonomiske forhold, hevder Andenæs (2005) at psykologisk forskning har vært lite opptatt av omsorgens økonomiske sider, og at interessen for kvinner og arbeid hovedsakelig har kommet til uttrykk i utsagn som: ”er det skadelig at mor jobber?” Og svaret har som oftest vært ”det kommer an på”. Hun hevder at dette er en tilnærming som setter særlig alenemødre i en vanskelig posisjon, og som understreker at det er mødrenes ansvar for barnas velbefinnende. Når det gjelder likestilling mellom kvinner og menn, peker hun på at ’barns beste’ fungerer som en bremsekloss på dette område.

Argumenter knyttet til ’barns beste’ stopper diskusjoner på dette feltet både i det offentlige og det private rom. Som Andenæs (2005, s.1117) sier:

Det er risikabelt å argumentere mot noe som er for barn, siden ”barns beste” både har høy moralsk legitimitet og framstilles som om det er vitenskapelig fundert. Derfor får likestilling vikeplikt.

Andenæs (2005) argumenterer for at økonomisk trygghet, gode fellesløsninger i den offentlige barneomsorgen og likestilling mellom kjønnene kommer alle barn til gode, og ikke

bare de som er spesielt utsatt. For eksempel vil ordninger som gjør det enklere for både mødre og fedre å kombinere arbeid og omsorg for barn, favorisere deling mellom foreldre. Dette vil antakelig gi en mer barnevennlig samfunnsstruktur enn dagens samfunn som baserer seg på kjønnsbasert arbeidsdeling og en innsnevring av utviklingsmuligheter for både barn og voksne.

Andenæs (2005) snakker også om at vi bør gjøre barndommen til ikke bare et faglig og politisk tema, men også et historisk tema. Hun hevder dette vil føre til at vi lettere klarer å fokusere på at barn er forskjellige. Dette vil igjen gjøre det vanskeligere å holde på ideen om universelle, tidløse svar på hva som er best for barn. Andenæs (2005) ønsker at man skal stille spørsmål som fokuserer på hva barn behøver i det miljø, samfunn og tid de lever i, for å utvikle seg og sitt potensiale best mulig. Man må huske på at det samfunn barn og foreldre lever i er i bevegelse, og den vitenskapelige forståelsen og den kulturelle agendaen endres med dette (Andenæs, 2005).

Det vi vet om barnets utvikling gjør at vi må være særlig påpasselige med å ivareta barnet. Den utviklingsprosess et barn gjennomgår er essensiell for at barnet får utviklet sitt potensiale, og den påvirkes av de rådende forhold som omgir barnet i hverdagen. Derfor trenger barnet et miljø som er opptatt av dette, og som ikke konsumeres av negative forhold. Det store spørsmålet som gjenstår er hva staten kommer til å velge. Ved å vektlegge likestilling vil det være en overstyring fra staten som legger føringer for hvordan man som familie bør leve vil være en markant inngripen i folks liv. Og flere vil hevde at så lenge foreldre tar sitt foreldreansvar på alvor og ivaretar barnet på en god måte, vil dette være en for stor inngripen.

Kanskje vil man kunne ivareta både likestilling og barnets beste samtidig, og barna vil nyte godt av dette som Andenæs hevder. Problemet er at dette mest sannsynlig ikke vil gjelde for alle barn. Er vi villige til å ta denne sjansen, å i så fall ofre disse barna? Systemet er til for å beskytte de mest ressursvake, og det er en stor sjanse for at en omlegging av loven vil føre til at denne beskyttelsen forsvinner.

12. OPPSUMMERING/KONKLUSJON

Det finnes mange vinklinger til temaet skilsmisse og bosteds- og samværløsninger. Og mange av disse perspektivene har nå blitt forskningstemaer. Både samværsfedre og samværs mødre har blitt gjenstand for forskning for å se om man finner likheter eller forskjeller, og om det finnes ytre forhold som påvirker hvordan samværsordningen fungerer for de to gruppene (for eksempel Skevik & Hyggen, 2002, Kitterød 2004a, 2006). Det har i tillegg vært forsket på bidragsordningene og man har sett på om det er noe endring i samværs mønsteret etter at reglene ble endre for 4-5 år siden (for eksempel Kitterød, 2005). Til sist har delt bosted kommet i et sterkt fokus. Her har barnets beste i forhold til å ha begge foreldrene i livet sitt, og likestilling for foreldrene vært de ledende argumentene i diskusjonen (som forøvrig ikke er over). Og her har det også vært forsket flittig (for eksempel Haaland, 1988; Ekeland & Myklebust, 1989; Skjørten et. al. 2007).

Det man kan konkludere med er at det trengs informasjon fra alle disse feltene for å kunne dra noen konklusjoner om hva som virker inn på barnets beste når man skal velge en bosteds- eller samværløsning som passer for familien. Det vi kan si er at et høyt konfliktnivå har negativ innvirkning på en ordning som krever at foreldrene har et tett samarbeid i hverdagen, som delt bosted. I den diskusjonen vi ser i media angående endring av barneloven, bør man kanskje i stedet for å tro at dette løser problemet med barn som ikke blir godt nok ivaretatt, heller spørre seg hva en gitt familie kan få til, og ut ifra dette finne ut hva som vil være det beste for barnet i denne familien. Tatt i betraktning konfliktnivå, økonomi, og velferdsordninger i samfunnet. Man vet at visse kriterier gjør at delt bosted fungerer godt, og da burde loven og rettsvesenet heller spørre seg om en gitt familie er i stand til å gjennomføre disse (eller i hvert fall brorparten) på en god måte, for eksempel det å bo i nærheten av hverandre. Hvis det er et veldig høyt konfliktnivå bør man kanskje heller bestrebe seg på at foreldrene kan komme til en løsning de begge vil jobbe for, enn en ordning de får trødd nedover hodet. Man må ikke glemme at det er disse familiene som skal leve med dette. Hvordan er det mulig at det kan fungere på en tilfredsstillende måte når det ikke finnes noe enighet, eller god kommunikasjon mellom foreldrene? Den type pålegging ligner mer på å feie problemene under teppet så man blir kvitt dem, enn å finne en konstruktiv løsning som vil gjøre livet lettere for barna og familien som sådan. Er dette hva som menes med det er til barnets beste å ha begge foreldre i livet dets så mye som mulig? I tillegg er det viktig for rettsapparatet å ta med seg noe som de fleste forskere understreker, nemlig at en ordning skal

være fast, men ikke fastbundet (for eksempel Haaland 1988, Öberg & Öberg 2002, Moxnes 2003, og Skjærten et. al. 2007). Det må være rom for at en ordning kan endres med tiden. Barn utvikler seg, og familier utvikler seg, og det er ikke gitt at den samme bosteds- og samværsordningen fungerer godt når barnet er 5 år, og når barnet blir 15 år. Som tidligere nevnt synes en del eldre barn at delt bosted blir en belastning når de kommer i tenårene og venner og sosialt nettverk blir viktig. Derfor må loven og rettsapparatet ta hensyn til at en families behov endres over tid.

Denne litteraturstudien vil ikke kunne gi noen bastante svar på hva som er best når det gjelder delt bosted. Men den kan kanskje være med på å nyansere bildet av delt bosted og være rettleidende i forhold til fremtidig forskning. Denne studien kan gi en pekepinn på hvilke faktorer som er viktige forutsetninger for at delt bosted skal fungere. Vi ser at barnets alder sammen med dets individuelle utvikling og fungering har stor innvirkning på om delt bosted vil fungere godt. I tillegg er konfliktnivået mellomforeldrene kanskje den faktoren som er av størst betydning. Her finnes det også sterk empirisk støtte for skadevirkningene dette kan ha på barn.

Et av hovedfunnene i denne studien er at man må skille mellom velfungerende og lavt fungerende foreldre. Et annet funn er viktigheten av frivillighet i forhold til valg av ordning.

12.1 Implikasjoner for videre forskning

Den forskning som er gjort så langt baserer seg i hovedsak på utvalg som er preget av ressurssterke foreldre som samarbeider godt. Dette gjør det vanskelig å konkludere hvordan delt bosted fungerer for familier med lav fungering. Det er svært viktig at videre forskning ser nærmere på dette, særlig ved en lovendring.

Forskning viser så lang at delt bosted fungere dårlig for familier som pålegges ordningen, her trengs det videre forskning for å finne ut hvordan dette gjør deg gjeldende for norske familier. I tillegg bør man fokusere på hvordan vi kan få mer kunnskap om delt bosted fra barnet selv. Det er også interessant å se nærmere på om det finnes noen faktorer man ikke har kartlagt i forhold til om det er gunstig for en familie å ha delt bosted som samværløsning.

REFERANSER

Andenæs, A. (2001). *Delt bosted for barn etter skilsmisse – en gjennomgang av relevant forskning*. Nova: Oslo.

Andenæs, A. (2005). Til barns beste. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* (42) s.1116-1118.

Barneloven (2007). Kapittel 5. Foreldreansvaret og hvor barnet skal bo. § 30. *Innholdet i foreldreansvaret. § 31. Rett for barnet til å være med på avgjørelser. § 33. Barnets selvråderett. § 34. Foreldreansvaret når foreldre er eller har vært gift. § 35. Foreldreansvaret når foreldre ikke er gift. § 36. Hvor barnet skal bo fast. § 37. Avgjørelser som kan tas av den barnet bor fast sammen med.* Barne- og Likestillingsdepartementet.

Barneloven (2007). Kapittel 6. Samværsrett m.m. § 42. *Barnets samværsrett. § 43. Omfanget av samværet mv.*

Barneloven (2003). Kapittel 7. Sakshandsaminga i saker om foreldreansvaret, om hvor barnet skal bu fast og om samvær. § 48. *Det beste for barnet.*

Campbell, T.W. (1994). Foreldrekonflikter mellom ekspartnere. Strategier for intervensjon. *Fokus*, 3, 159-169.

Cummings, E.M., Iannotti, R.J. & Zahn-Waxler, C. (1985). Influence of conflict between adults on the emotions and aggression of young children. *Developmental Psychology*, 21, 495-507.

Cummings, E.M., Davies, P.T. & Simpson, K.S. (1994). Marital conflict, gender, and children's appraisal and coping efficacy as mediators of child adjustment. *Journal of Family Psychology*, 8, 141-149.

Dagsavisen (2007). *Delt omsorg er verre for kvinners økonomi*. I Dagsavisen 26.01.2007. www.dagsavisen.no

Dahlén, A. (2007). *Fagfolk og delt omsorg*. I Dagsavisen 28.02.2007. www.dagsavisen.no.

Davies, P.T. & Cummings, E.M. (1998). Exploring children's emotional security as a mediator of the link between marital relations and child adjustment. *Child Development*, 69, 124-139.

Davies P.T., Harold, G.T., Goeke-Morey, M.C. & Cummings E.M. (2002). *Child emotional security and interparental conflict*. Boston: Blackwell Publishing.

Dotterud, P.K. (2007) *Tenker høyt og slår lavt*. I Dagsavisen 03.01.2007. www.dagsavisen.no.

Eisler, I. (2002). Family Interviewing: Issues of Theory and Practice. I M. Rutter & E. Taylor (red.), *Child and Adolescent Psychiatry 4.Ed.* Oxford: Blackwell Science Ltd.

El-Sheikh, M., Cummings, E.M. & Goetsch, V.L. (1989). Coping with adult's angry behaviour: behavioural, psychological and self-reported responding in preschoolers. *Developmental Psychology*, 25, 490-498.

Friedman R.J. & Chase-Lansdale P.L. (2002). Chronic Adversities. I M. Rutter og E. Taylor (red.), *Child and Adolescent Psychiatry 4.Ed.* Oxford: Blackwell Science Ltd.

Ekeland, T-J. & Myklebust, V. (1989). Mekling i skilsmisseprosessen. Del II: Brukaren. *Møreforskning, rapp.* 8905.

Ekeland, T-J. (1994). *Skilte foreldre. Om samlivsbrot og foreldremekling*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Ekeland, T-J & Myklebust, V. (1997). *Foreldremekling: Brukarperspektivet*. Volda: Høgskulen i Volde Møreforskning Volda.

Foreningen 2 Foreldre (2005). Økonomien. *Tidsskriftet 2 Foreldre*. (2A) s. 44-63.

Galtung, T. (1998). Barnet og foreldrenes rettssak. I NOU 1998: 17. *Barnefordelingssaker – avgjørelsesorgan, saksbehandlingsregler og delt bosted*. Statens forvaltningstjeneste.

Haugen, G.M.D. (2001). Skilt, men fortsatt familie? Et barneperspektiv. I K. Moxnes, I. Kvaran, H. Kaul & I. Levin (red.), *Skilsmisens mange ansikter. Om barns og foreldres erfaringer med skilsmisse*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.

Haugli, T. (1994). *Delt omsorg for felles barn ved samlivsbrudd*. Institutt for rettsvitenskap ved Universitetet i Tromsø. Skriftserie nr. 26, Tromsø.

Haaland, K.R. (1988). *Familien etter skilsmissen. Erfaringer med delt omsorgsordning*. Oslo: J.W.Cappelens Forlag.

Haaland, K.R. (2002). *Barnet i skilsmissen. Et barneperspektiv på familieomforming*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hetherington, E.M. (1999). Should we stay together for the children? I E.M. Hetheringtons (red) *Coping with divorce, single parenting and remarriage: a risk and resiliency perspective*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Johnston, J.R., Kline, M. & Tschann, J.T. (1989). Ongoing postdivorce conflict: Effects on children of joint custody and frequent access. *American Journal of Orthopsychiatry*, 59(4), s. 576-592.

Killén, K. (2000). *Barndommen varer i generasjoner. Forebygging er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget.

Kitterød, R.H. (2004a). Samvær med barn etter samlivsbrudd: Hva svarer far og hva svarer mor? *Samfunnsspeilet* (2). <http://ssb.no/samfunnsspeilet/200402/08/>.

Kitterød, R.H. (2004b). Foreldreskap på tvers av hushold. Ansvar og omsorg for barn blant foreldre som ikke bor sammen. *Statistisk sentralbyrå, rapp.15*.

Kitterød, R.H. (2005). Når mor og far bor hver for seg. Ansvar og omsorg for barna før og etter bidragsreformen. *Statistisk sentralbyrå, rapp. 22.*

Kitterød, R.H. (2006). Samværs mødre – liten gruppe med mye omsorg. *Samfunnsspeilet (1)* <http://ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200601/03/>.

Koch, K. (2000). *Når mor og far møtes i retten – barnefordeling og samvær*. Rapport nr.13. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, NOVA.

Koch, K. (2001). *Psykologer mot delt bosted*. I Dagsavisen 07.05.2001. www.dagsavisen.no.

Koch, K. & Walstad, E. (2005). *Samvær mellom barn og foreldre som ikke bor sammen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Kvaran, I. (2001). *Endring av barneloven – til barnas beste?* I Aftenposten 17.01.2001. www.aftenposten.no.

Levy, T.M. (2000). *Handbook of attachment interventions*. San Diego: Academic Press.

Lunde, E.S. (1999). *Skilte foreldre, felles barn. En kvalitativ studie av foreldres valg av delt omsorgsordning*. Trondheim: Allforsk.

Mostue, H. (2006). *Personlig samtale*. Helsestasjon i Bærum.

Moxnes, K. (1990). *Kjernesprengning i familien*. Oslo: Kunnskapsforlaget.

Moxnes, K. & Haugen, G.M.D. (1998). *Skilsmisse som fenomen*. Trondheim: Allforsk.

Moxnes, K. & Winge, A. (2000). *Foreldresamarbeid etter skilsmisse*. Trondheim: Allforsk.

Moxnes, K. (2003). *Skånsomme skilsmisser – med barnet i fokus*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Nikapota, A. (2002). Cultural and Ethnic Issues in Service Provision. I M. Rutter & E. Taylor (red.), *Child and Adolescent Psychiatry 4.Ed.* Oxford: Blackwell Science Ltd.

Norges offentlige utredninger (NOU) (1998). 17. *Barnefordelingssaker – avgjørelsesorgan, saksbehandlingsregler og delt bosted.* Statens forvaltningstjeneste

Reid, W.J. & Crisafulli, A. (1990). Marital discord and child behavior problems: a metaanalysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 18, s. 105-117.

Rosenhan, D.L. & Seligman, M.E-P. (1995). *Abnormal Psychology.* New York: W.W. Norton & Company.

Shaw, D.S., Winslow, E.B. & Flanagan, C. (1999). A prospective study of effects of marital status and family relations on young children's adjustment among African American and European American families. *Child Development*, 70, s. 742-755.

Skevik, A. & Hyggen, C. (2002). *Samværsfedrenes situasjon. Rapport fra en spørreundersøkelse.* Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (Nova).

Skjørten, K. & Paul, R.E. (2001). *Konfliktfamilier, barn og samlivsbrudd.* HiO-rapport 2001, nr. 1.

Skjørten, K., Barlindhaug, R. & Lidén, H. (2007). *Delt bosted for barn.* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Solomon, J. & George, C. (1999). *Attachment disorganization.* New York: Guilford Press.

Statens offentliga utredningar, SOU, (2005: 43). *Barnets bästa, föräldrars ansvar. Del A og B.* Stockholm: Elanders Gotab AB.

Statistisk Sentralbyrå (2007). *Vigslar og skilsmisser.* Offisiell hjemmeside: www.ssb.no

Statistiska centralbyrån (2007). *Undersökningarna om levnadsförhållanden (ULF)*.
www.scb.se

Statistiska centralbyrån (2007). Offisiell hjemmeside: www.scb.se

Steward, S.D. (1999). Nonresident mothers` and fathers` social contact with children. *Journal of Marriage & Family* (6) s 884-907.

Størkesen, I. (2006). *Parental Divorce: psychological distress and adjustment in adolescent and adult offspring*. Oslo: Department of Psychology. Faculty of Social Sciences, University of Oslo.

Sviggum, G. (2000). *Barn med foreldre i to hushold – en kvalitativ studie av barns opplevelser av foreldrenes skilsmisse*. Trondheim: Allforsk.

Texmo, O. (2007). *Uklart om delt omsorg*. I Dagsavisen 14.02.2007. www.dagsavisen.no.

Tjerland, O.A. (1992). *Samlivsbrudd og foreldreskap. Meklingsprosessens psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Tjersland, O.A. (2001). *To "likeverdige" hjem til beste for hvem?* I aftenposten 21.01.2001. www.aftenposten.no.

Tornstam, L. (1996). Nordisk Sosialt Arbeid (3). I Statens offentlige utredninger, SOU, (2005: 43). *Barnets bästa, föräldrars ansvar. Del A og B*. Stockholm: Elanders Gotab AB.

Öberg B., & Öberg (1992). *Pappa, se mig! Om fornekade barn och maktlösa fäder*. Stockholm: Förlagshuset Gothia AB.

Öberg B., & Öberg G. (2004). *Skiljas – men inte från barnen*. Fröluna: Mareld.

Öberg, G., & Öberg, B. (2002). *Vuxna skilsmässobarn berättar*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.

Østby, T. (2005). Samvær til barnas beste. *Bypraxis* (4) s. 9-10.